51693

BUDAPESTI KIR. ÜGYÉSZSÉG
1918 OKT. 31.
ÁTVETTE

MAGYARSÁG

SZERKESZTI

MEGYERCSY BÉLA

353.

368

FOLYÓIRAT
1923 K4. 1–156.
EGYETEMI KÖNYVTÁR
SZEGED

XVIII. évi 10. 1918. október hó

Ezer és ezer ember — a székesfőváros legelőkelőbb és legmagyarabb közönsége — hallgatta szivdobogva, feszült figyelemmel

RAVASZ LÁSZLÓ

három előadását erről az érdekes kérdésről:

Kicsoda az ember?

A „B. R. K. I. E. Irratterjesztése“ és a „Magyarság“ kiadóhivatala tekintettel arra az óriási érdeklődésre, melyet **Ravasz László** előadásai nemcsak a fővárosban, de az egész országban is keltettek,

könyvalakban is kiadták

ez előadásokat.

A csinos, finom könyvpapirra nyomott füzet ára 3 K. Portó és csomagolás 20 fill. Megrendelhető a „Magyarság“ kiadóhivatalában, Bpest, VIII, Fhg Sándor-u. 28. Megyercsy Béla cimén.

TARTALOM:

Nehéz órákban. Irta: Fidus.
Emlékeim. Irja: Csók István.
Két halott iró. Irta: Szem.
Föld. Vers. Irta.: Reményik Sándor.
Ének a harangról. Schiller költeménye. Fordította: Nagy Zsigmond.
Ami hiányzik a magyar irodalomból. Irta: Előry F. Lajos.
A turáni muzsikus. Elbeszélés. Irta: Lázár István.
Magány. Vers. Irta: Ligethy Béla.
Két fontos gyűlés. Orvosok. Keresztyén nők.
Rab prédikátor hattyúdala. Vers. Irta: Haller Jenő.
Szépség. Vers. Irta: Rédey Tivadar.
Irodalom és művészet. Bírálatok.
Szerkesztői üzenetek.
Hirdetések.

MAGYARSÁG

Előfizetési dija; egy évre 16 korona, félévre 8 korona, egy szám ára 1.60 korona.

A „MAGYARSÁG“ társadalmi (szociális) irodalmi és művészeti kérdésekkel foglalkozik.

Bátor, szókimondó, független.

A magyar intelligens középosztály s általában a magyarság ügyének meg nem alkuvó harcosa.

Társadalmi cikkei a legkomolyabb tudományos készültség könnyen élvezhető termékei.

Novellái és versei elsőrangú magyar irók feltétlen tiszta és művészi alkotásai.

Kritikái komolyak, elfogulatlanok és igazak.

A „MAGYARSÁG“ előfizetési dija 16 koronára emelkedett.

Lépjen be a „Magyarság Fenntartó Testületébe“!

MAGYARSÁG

TÁRSADALMI · IRODALMI · MŰVÉSZETI HAVILAP

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII. ker., Főherceg Sándor-utca 28. szám

Előfizetési díj: Egy évre 16 korona, fél évre 8 korona. Egyes szám ára 1.60 korona

XVIII. évfolyam | Budapest, 1918. október | 10. szám

Nehéz órákban

Szédül a fejünk, zsibbad a vérünk, amint végigfú fölöttünk a történelem zivataros szele. Irgalmas Isten, hogy éljük túl ezt az évet?! Négy háborús esztendő vesztesége, kimerültsége és cinizmusa a lelkünkön, — és így virrad reánk a legszörnyűbb válság, amit valaha átélt nemzetünk. Határaink felé újra özönlik a győzelmes ellenség; ellenünk van egy egész világ kárörvendő gyűlölete, legjobb esetben is szívtelen, süket közönye; az épület, amiben évszázadok óta elhelyezkedtünk, recsegve-ropogva válik szét; körülöttünk csupa önmagával törődő, céltudatos, tettre kész nép, — hánynak közülük a mi húsunkban is benne van a karma; alattunk a mélységben távoli földrengésnek a hullámverése morajlik; és mindezek közepette a legszégyenletesebb fejvesztettség, amit a világ valaha látott! Ám jönne reánk minden elképzelhető veszedelem, csak volnának vezéreink, akiket bízó lelkesedéssel követnénk, akikben megtestesítve látnók a kivezető utat és a jövő titkát!

És mégis, nem szabad átadnunk magunkat a fanyar kesergésnek. Elég katasztrófa nemzetünknek az a rettenetes árvaság, amibe a fejlemények borították, s az az iránytalan tétovázás, amire a nagy időkhöz méltó hérosz-fiak hiánya kárhoztatja. Ne tegyük teljesé az átkot azzal, hogy mibennünk, egyenként lazává válik az az akarat, az a hit, az a bizodalom, az az önérzet, ami minden csapás között is még mindig nemzetté forrasztja ezt a nemzetet.

Most hideg vérre, nyugodt magunkra-eszmélésre, az erők virrasztására van szükség. Ha a nemzet fáját annyira döngetik a szelek, hogy már-már a gyökerek bucsúznak a földtől, — talán szükségünk volt egyszer arra, hogy a velőnkig belénknyilaljon a honfiaggódásnak az a jajja, amit inkább csak régi idők panaszdalaiból ismertünk. Ha gyötrelmes álmaink koboldjai néha már-már spongyával nyúlnak Magyarország térképén az évezredes határvonalakhoz, — talán jobban megértjük, mint eddig, hogy mit jelent magyarnak lenni ezen az ősi földön, népek tengerében.

Ébredjünk hát, ha ilyen ébresztés kellett, és eszméljünk. Itt vagyunk és itt maradunk. Elegen vagyunk a magunk jövendőjéhez. Alattunk egy édes anya jóságával tápláló, ajándékozó, jutalmazó föld. Gazdagok vagyunk. Népünkben el nem használt rétegek ősereje. Fiatalok vagyunk. Mögöttünk egy ezeréves történelem. Iskolázottak vagyunk. Bennünk egy csodákat termő művelődés anyaga és alkotásai. Tehetségesek vagyunk. *Nekünk hivatásunk van ezen a világon és ettől senkifiának hatalma vagy irígysége el nem üthet.*

Éljen bennünk ennek a hivatásnak a biztonsága és forrasszon egybe, — akkor máljék bár le rólunk a hullámverés otromában sok drága öröksége a multnak, végül mégis csak itt fog meredni, dacosan, törhetetlenül a jövendőt követelő magyarság sziklája. És ártson még annyit a jelen, pillanatnyi fejetlenség, ha ennek a nemzeti rendeltetésnek a hite legyűrhetetlenül él bennünk, akkor a mesebeli sárkány fejenövése módjára ki fog teremni a milliók szívós életakarásából a méltó vezetés.

Ebbe az erős, biztos igénybe kell leülepednie minden izgalomnak és döbbenetnek. Csak egy sírás jogosult: a „mea culpa" zokogása a multért, amelyben épen ennek a rendeltetésünknek a munkálásáról felejtkeztünk meg annyira. És csak egy rekrimináció jusson szóhoz: az önvádé, azért, hogy régen nem ismertük már föl önként és nem követtük áldozatok árán is nemzeti hivatásunknak igaz útjait, amelyeket most a kényszerű valóság reánkzúdúlása láttat meg velünk. Minden fájdalom váljék tisztulássá és minden félelem hajtson megtérésre, — aztán fájdalmat és félelmet legyőzve, nyugodt, erős szívvel menjünk elébe bárminek is, amivel találkoznunk kell. A javunkra fogjuk kényszeríteni a balsors minden ártalmát.

Az első lépés, amit ebben a jegyben várunk, azoknak a rétegeknek a csendes, biztos, bajtársi kézfogása lesz, amelyek legjobban élvezik becsületes kulturjavakban a múltnak eredményeit s amelyek ezért legjobban képesek a nemzeti jövőt átérteni. Ők, az ország művelt polgársága, felelősek legelsősorban azért, hogy e kínos órákban az egész nemzet megőrizhesse nyugalmát, hite biztonságát, és cselekvésre képes higgadtságát. Nekik kell — és inkább ma, mint holnap, — szervezett fellépéssel dokumentálniuk idebent és odakünt mindenki előtt (önmaguk előtt is), hogy a hullámzó események nem öntudatlanul hányódó-vetődő lapdát találnak itt, hanem nemzetet, mely erre a névre bebizonyítja jogosultságát.

Fidus.

Emlékeim

Irja: Csók István

II. rész.

Evolutio

Khaosz. — Önvádak. — Miniature-festészet. — A Mac Kinley bill hatása. — Magyarjaink otthagyják Münchent. — Forrongás. — Nagybánya. — Hollósy Budapesten és Bányán. — Cigánypárbaj. — Megnyílik a nagybányai kiállítás. — Mea Culpa. — Vezeklés. — Budapesti tónus. — Kutya-villa. — A „Kagál". — Nagybánya jelentősége.

„Hol fel a talpával a kerék, hol alá."
Példabeszéd.

Még be sem zárult az orsz. kiállítás kapuja, már az 1896. év ősze Münchenben talált megint. A hosszú, sokszor megjárt úton volt időm visszaálmodni a kiállítás bájos, zűrzavaros képét. Még fülembe csendült Banda Marci muzsikája, még éreztem az utolsó pohár pezsgő izet, mit búcsuzóban Garayékkal ürítettünk. Elvonult előttem a Corso, a Konstantinápoly a Lágymányoson. El Gerbeaud, majd az Aquarium. Majd Báthori jutott eszembe s itt keserű mosolyra torzult el arcom. Minő reményeket fűztem e képhez. Föltettem rá úgyszólván egész jövőmet s boldog voltam, hogy végül a kormány nagykegyesen megvásárolta 12,000 forintért. Rossz üzlet. Nekem magamnak a duplájába került. Kegyetlen önvád s a bizonytalan jövőtől való félelem ébredt föl bennem. De késő volt bánni, hogy el nem fogadtam az amerikai műkereskedő ajánlatát. Mi lesz, ha pénzem elfogy? Most már nem támaszkodhatom apámra. A nélkülözések szörnyű réme jelent meg előttem, miután a bőség harminc éve elkényeztetett. Hogy fogok én festeni, sőt alkotni a napi megélhetés gondjai között? Ha valaki szegényen kényteln kezdeni s fokról-fokra felküzdeni magát, hogy anyagi gondoktól mentesen éljen ideáinak, már az is elég keserves, hát még jómód után nyomorúságba kerülni s férfikorral kezdeni meg a küzdelmet a balsorssal, amikor már végezni kellett volna — ez egyenesen borzasztó!

Münchenben ez időtájt nagyon divatos volt a miniature-képek festése. Egy-két rokokó- vagy empire-costume, pár bútordarab tenyérnyi fára festve finoman, hogy loupe nélkül a részleteket látni se lehessen — biztos pénz! Kéméndy vagyont szerzett ilyen képekkel. Löwitt csak délelőtt fest, délután lovagol s mégis dúsgazdag ember. Buchbinder műkereskedője 15—20.000 márkát fizet egy nagykalapos bácsit ábrázoló képért — *miért ne próbáljam meg én is?* Ha aztán megint lesz pénzem, annál jobban esik majd a l'art pour l'art.

A „cél szentesíti az eszközöket" s ha az így szerzett pénzen egész sorozatát fogom festeni a művészi alkotásoknak, bűnömért nekem is bocsánat!

Nemsokára rá ott ültem a Landwehrstrasse egy szűk kis műtermében. Előttem a legfinomabb angol mahagoni-festődeszka, rajta a megkezdett kép „Dolce far niente."*

Renaisance interieur. Nevető leány, térdein összekulcsolt kézzel. A képet mierisi pontossággal az egész télen át festettem. Mégis, dacára qualitásainak, s hogy egyidőben volt kiállítva a Glaspalastban Báthorival, nem sikerült eladnom. Igazán, mintha a fátum üldözött volna az egész vonalon. Vagy talán a gondviselés így akart a helyes útra vezetni?

Kevés idő múlva Buchbinder Berlinbe költözött. Löwitt megházasodott, Kéméndyt Nopcsa báró az Operához szerződtette scenikai főfelügyelőnek. Kardosnak is eszébe jutott, mindenütt jó, de legjobb otthon! Karlowszky, miután előzőleg fölcserélte Párist Budapesttel, a miniatureről arcképek festésére tért át. És én, mint az elvarázsolt mesebeli hős, fölébredtem — Nagybányán!

A Mac Kinley bill megtette hatását. A rettenetes amerikai vám tönkretette teljesen a képvásárt.

Magyarjaink már előbb odahagyták Münchent. Csak azok maradtak kint, kik nem tartoztak a mi társaságunkhoz. Koppay, Strobentz, Böhm Pál. A millenium hzacsalta őket s itthon ragadtak. A márvány-asztalt a bronzkút alatt ott a Luitpold-kávéházban a muszkák vették birtokukba. Nem vitatkozott már Kardos Kéméndyvel a jövő háborúk tengeralattjáróiról. Karcsay sem fogta el Baditz pagátját, sőt hazament gazdálkodni. Pedig kár, igazi talentum volt. Eisenhut Pesten a millenáris körképet festi. Faragót — miután közben megjárta Amerikát — a Borsszem Jankó szerződtette az elhalt Jankó János helvébe rajzolónak. Halmi Párisból Berlinbe költözött s most arcképekkel rém összegeket keres, majdnem annyit, mint László Fülöp. Ferenczy Nagybányán telepedett le — és én? Grünwald Bélával együtt, ki e télre még visszajött Münchenbe Bánváról, iparkodtunk jól érezni magunkat, de dacára Hollósy társaságának, nem igen sikerült.

München határozottan unalmas volt. Megváltozott szörnyen — vagy talán mi is?

Igen, mi változtunk meg! Azaz tán csak felfogásunk a művészetről. Nem elégített már ki bennünket a naiv vágy festeni, ahogy a természetet látjuk. Nem beszéltünk róla, de éreztük, hogy más, egészen más valamit kellene csinálni, mint eddig. A müncheni secessió még meg sem nyílt, mi már hatalmában voltunk valami újfajtáju művészi láznak, mely ott bizsergett ereinkben. Ez okozta, hogy Báthori nem úgy sikerült, ahogy a kezdet igérte. Ha egyszer nem hittem már benne, nem is lehetett másként. Stuck, Strobentz nagyon rajta voltak, lépjek be én is az alakuló secessióba, de valami visszatartott. Nem lelkesített a német művészet megújhodása, magyar művészet kell nekem. Ahogy később ki is alakult felfogásomban egészen a magyar művészeti stilus!

Nagybányán már a millenium évében egy lelkes kis csapat ütötte fel sátrát nem kisebb ambicióval, mint Archimedesé, kinek csak a fixpont hiányzott, hogy a világot sarkaiból kivesse.

E kis csoport névsora a következő: Ferenczy Károly, Grünwald Béla, Hollósy Simon és 31 növendéke, Glatz Oszkár, Réti István és Thorma János.*

Miért gondolták sokan, köztük — én legalább azt véltem észrevenni, maga Wlassich miniszter is, hogy Nagybánya az én kezdeményezésemre alakult? Jó volna tudni. Inkább én sokszor lebeszélni akartam

* A kép jelenleg Glück Frigyes tulajdona.

* Lásd: Réti István: A nagybányai festőiskola története.

Thormát, Rétit, Ferenczyt! Jól tudtam, művészi szempontból roppant fontos, sőt elhalaszthatlan a dolog, de óvni akartam a fiúkat hasonló csalódásoktól, amik már engem értek. Én már sejtettem, mi vár ilyes vállalkozásokra Magyarországon. Nagyon erős lecke volt a Báthori-eset. Pedig kár lett volna Nagybányát meg nem csinálni. Egy ragyogó, mámoros epizóddal szegényebb volna a magyar műtörténelem s elmarad a későbbi evolutiók fundamentuma.

Később megszervezték Szolnokot, majd Gödöllőn is művésztelep létesült. Kecskemét ma virágjában van — de Nagybánya a nap, melyet semmi el nem homályosíthat soha!

Nagybánya megalakúlása, mint minden igazán nagy dolog — roppant egyszerűen, úgyszólván akaratunkon kívül, magától történt. Nem is lehetett máskép.

Manapság is szokás Münchenben, hogy a magán festőiskolák valahol vidéken együtt töltik a nyarat. Hollósy is iskolájával hol itt, hol ott festegetett a zöldben. Jött a millenáris esztendő. — Hátha ezidén Magyarországra mennénk? Csak természetes, miután Réti, Thorma nagybányaiak voltak, Nagybányát is ajánlották. Hollósy tanítványai egyhangú lelkesedéssel fogadták az eszmét. Volt köztük amerikai, német, spanyol — ez mind kíváncsi volt Magyarországra. Ferenczy is únta már Münchent, Grünwald vele tartott szívesen. Engem kissé kapacitálni kellett Rétinek, nem azért, mintha nem lelkesültem volna az ügyért, de mert egyelőre máskép terveztem a jövőt. A második nyarat azonban már én is Bányán töltöttem (1897), sőt, vissza se mentem többé Münchenbe. Műtermet béreltem a Kmetty-ucában.

Az első nyár Nagybányán csupa ifjú, csapongó jókedv, csupa napsugár volt. De mert a millennium is gyakran a fővárosban találta a fiúkat, nem gyűlt össze akkora anyag, hogy kiállítást lehetett volna belőle rendezni.

Hollósy több mint tíz évi távollét után jött haza Magyarországra. Mennyire meg volt hatva, amint — meghalotta Banda Marci hegedűjén az első hangokat! Az Aquarium ezúttal nem filozofált. Nyoma sem volt egymás tanúlmányozásának, ugyanis ezt tettük nagy ravaszúl titokban, legszívesebben azon naiv hitben, hogy a másik nem veszi észre. Most mindnyájan az „öreget" figyeltük, aki csillogó szemekkel, mohón szívta magába a rég nem hallott zenét. Ugy 11 óra tájban azonban hirtelen fölkelt.

— Fiúk, szemben az Opera-kávéházban Kóczé muzsikál. Nagyon hallom dícsérni. Kíváncsi vagyok rá, mit tud? Gyertek.

Öt perc múlva az egész társaság — lehettünk vagy huszan — egy nagy asztal köré telepedett már le, ahonnét zavartalanúl lehetett hallgatni Kóczé muzsikáját.

Kóczé — nem lett volna különben igazi cigány — mindjárt tudta, miért jöttünk. Lesz aratás bőven. Nem is sokat teketóriázott, hanem megkérdezte, milyen nótát parancsolunk? Hollósy szólt:

— Hallja, Kóczé, mi most a Budapest-kávéházból jövünk. Banda Marcit hallgattuk idáig. Mikor megtudta, hogy most idejövünk, azt mondta: Ugyan ne menjenek oda az urak, hisz az nem is cigány! Vagy ha az is, legföllebb vályogvető.

Huh! Milyet suhintott Kóczé a vonójával a levegőbe.

— Azt mondta az a suvikszos pofájú? — Ragyás arca égett, mint a veres posztó. — No, majd én mutatom meg, ki a vályogvető!

És szólt a nóta. Zokogott a Boka Kesergője. Incselkedett vonója alatt a menuette. Bizsergette talpunkat a csárdás. A komoly operákat felváltotta a Repülj fecském, még nagystilű koncertdarab is akadt s mikor másfél óráig megszakítás nélkül muzsikált, felharsant a Rákóczy-induló! Zúgott, viharzott végig a termen. A beszélgetés megakadt, a billiárd-asztalokon szünetelt a golyók csattogása. Mikor az utolsó akkord is megszünt, diadalmas, egyuttal lenéző tekintettel végigmért bennünket. Rádobta hegedűjét a cimbalomra s nem muzsikált többet. Tányérozásról szó se volt. Tudomást se látszott venni rólunk.

— Látjátok, — szólt Hollósy, mikor kijöttünk a kávéházból — ismerem én a cigányt! Ha száz forintot adtam volna neki, nem muzsikált volna különben.

Mikor én Bányára kerültem, Hollósy már második nyáron festette a „Rákóczy-indulót".

Feledhetetlen nyár volt ez, szorgalmas, lelkes munka korszaka. Hollósy növendékei ugyancsak igyekeztek. A mester maga erősen bízott, hogy befejezi e nyáron Rákóczyt. Thorma Krisztust festette meg, aki tanítványainak megjelenik. Grünwald lázasan festett itt is, ott is, míg Glatz fenn volt az Izvorán s pásztortipusokat pingált. Ferenczy mult nyáron kezdett vásznán dolgozott, a „Hegyi beszéden", mely egyik gyöngye lett volna minden idők magyar képeinek, ha — össze nem vagdalta volna. Egyik variánsa Ágai Béla dr. tulajdona. Még így is, befejezetlen állapotban Ferenczy legfőbb művének tartom.

Én meglehetős nagy képbe fogtam bele. Soha kép nagyobb ambicióval nem készült, mint ez. Soha képem siralmasabb véget nem ért ennél. Pedig le akartam birni a sorsot, de még csak ki sem állítottam, mert — szétdarabolás lett a vége.

1897 december 15-én nyilt meg az első nagybányai kiállítás. Az Andrássy-úti régi Műcsarnok látta falai között két nyár produktumát. Nagyon szabódtam, de rám oktrojálták, hogy én kalauzoljam a minisztert. A nagyteremben sorakoztak egymás mellé a képek s festőik izgatottan lesték az eredményt. És jött Wlassich, a miniszter. Jóakarólag bátorított bennünket, sőt kijelentette, mennyire hasznosnak tartja művészeti szempontból az ideális mozgalmakat s hogy szívesen jött ide. Akkor aztán megkezdődött a kalauzolás. Minden képnél időzött többet-kevsebbet. Glatz különösen tetszett neki. Oláh favágói, pásztorai tényleg sikerült dolgok voltak.

Mikor az én miniatürömhöz értünk, e szavakkal mutattam be neki a képet:

— Ime, az én bűnöm.

— Bűne, miért? — kérdezte a miniszter.

— De már megkezdtem a vezeklést. Ez itt Ferenczy Hegyi Beszéde — folytattam és nem magyaráztam ki bővebben magam. Mit is mondhattam volna? Avagy előállhattam-e, hogy ime, körülöttem mind lélekkel, a művészek szíve vérével megfestett képek. Lehet köztük rossz is, de meggyőződésből, lelki szükségből fakadt valamennyi — míg én beálltam rabszolgának, hogy pénzt szerezzek mun-

kámmal. Nem, ezt nem mondhattam neki — de föltettem magamban, várjon bármi nyomorúság rám, nem tántorít el az igaz útról semmi!

Ha most visszagondolok akkori lelkiállapotomra, túlzásnak tűnik fel ez a szigorú önkritika. Hiszen már Bányán tényleg megkezdtem a vezeklést. Lázasan dolgoztam ekkor már a „Magdolna" vörös haján. Három hét alatt elkészült a kép. (A hát maga egy dé előtt munkája.) Szeged kultúrpalotájában lóg a falon a száműzött Báthori* társaságában. Amint hallom, egész irodalom támadt már, hogy ezeket a szemérmetlen mázolmányokat vigyék pokolba.

Az 1898. nyarán nem mehettem Bányára, csak látogatóba pár napra. Egy nagy képbe kezdtem, melyet be akartam fejezni a párisi Szalónra. De csak az utolsó nagybányai kiállításra készült el, oda se úgy, ahogy szerettem volna. Mikor visszakerült műtermembe, a főalakot, Vénusz istenasszonyt kivágtam belőle, a többit, két esztendő fáradtságos munkáját, eltüzeltem. Vénusz istenasszony most is itt függ előttem a falon, mint eltünt ifjúságom ragyogó szimbóluma.

Budapesten kissé nehéz volt megszoknom. A hosszas külföldi tartózkodás után sehogy se éreztem jól magam új környezetemben. Ha Faragó nem lett volna, no meg Garay Ákos, bizony nem tudom, nem szöktem volna-e meg. Garayt Faragó fáradozásai révén sikerült megnyerni a Borsszem Jankónak. Itt és a Kakas Mártonban jelentek meg aztán magyar ízű rajzai. A magyar pásztor és a huszár típusát ő alkotta meg.

Faragó tanított aztán meg arra, hogy kell viselkednem, hogy Budapesten boldoguljak.

— Kedves barátom, ha te sietsz előre köszönni az embereknek s ha olyan mélyen veszed le a kalapodat, nem azt fogják hinni, hogy te udvarias úr vagy, hanem félénknek fognak tartani, aki megalázkodol kicsinységed érzetében. Ha te itt mást nem nézel le, mindenki téged fog lenézni. Ököl kell ide, nem jó modor. Az üzletekben alkudni kell. Ha nem alkuszol, még a patikárius is becsap.

Az is feltünt, akárkivel találkoztam, mindenki biztatott, csak várjak, képet fog tőlem vásárolni. Egyedül Farkas Ezsau volt kivétel. Ő mindig shóletvacsorára invitált, de sohasem ettem belőle, mert nem mondta meg a napját, mikor jőjjek. Később tudtam meg, hogy annyi bab és libacomb nincs is a világon, amennyi elég volna, ha mindenkit, akit meghívott, csakugyan meg is vendégel.

Két hely volt azonban, amely megvígasztalt az elveszett paradicsomért. Az egyik a „Kutya-villa", a másik a „Kagál".

A Kutya-villa a Duna szélén lévő halászcsárda, egyike volt a legbájosabb helyeknek a világon. Árnyas akácfa alatt lehetett ülni a parton. A korcsmáros, Auernhammer uram, jó bort mért és a friss dunai halat a vendég szemeláttára szedte ki a bárkából. Háromnegyed óra mulva illatos halpaprikás gőzölgött az asztalon. Rántott csirke és túróscsusza is került elő, csak szólni kellett. Wlassich minisztert is láttam itt néhányszor, azt hiszem, jól érezte magát ő is.

Télen tán még kedvesebb volt, mint nyáron. Igaz, ilyenkor behuzódott a vendég a divatképekkel beragasztott falú, csapott tetejű verandára a jó meleg kályha mellé. Ilyenkor holmi hurka-kalbász helyettesítette a rántott csirkét. No, azért sem haragudtunk valami túlságosan.

De akár tél volt, akár nyár, az öreg cigány sohsem hiányzott. Öt leánya s egy fia volt, belőlük állt ki a banda. A legidősebb úgy 17 éves lehetett, a legkisebb nyolc. A cimbalmos, olyan 15 éves forma szőke cigányleány, ritka szépség volt. Minő hangulatos volt, amint finoman, — mintha mesebeli keletindiai királyleányok cirógatták volna hanegszereiket — muzsikáltak. Réti Pistát alig tudtam egy ízben hazaösztökélni, oly jól érezte magát.

— Hagyd el, pajtás. Istentisztelet ez itt, nem profán korcsma. Olyan harmónikus itt minden.

A „Kagál" Faragó ajánlatára nyílt meg előttem. A Borsszem Jankó híres hétfői asztaltársasága ez. Ágai, a főszerkesztő lebilincselő modora sok pompás, szikrázó elmét gyűjtött itt össze. Ez időben sok jó tréfát hozott ide Kozma Andor meg Lipcsey Ádám. A komoly bankdirektor Székely Ferenc úgy ült karosszékében, mintha nem is ő volna ama híres-nevesneveztes Seiffensteiner Salamon. Thallóczyról én már csak beszélni hallottam, de odajárt már akkor Izsépy kapitány, Reiniger bácsi, Bácskai, az ügyvéd, és még sokan, akik vagy később kerültek oda, vagy ritkábban jártak. Ez a vidám, szellemes társaság sok jó órát szerzett nekem, s szerez még most is, ha köztük lehetek.

A „clou"-ja volt e társaságnak, ha Réthi László, aki itt nem tudós múzeumi igazgató volt, csak szimpla „Lőwy Árpád", elővette kopott bőrtáskáját s kivett belőle egy csomó kissé már gyűrött papirost és leolvasta róluk költeményeit. Kissé monoton, éneklő hangon olvasott, itt-ott az orrán keresztül is beszélt, ami még sajátságosabbá tette felolvasását. Próbáltuk utánozni. Nem ment.

Eljött a tél, az 1899. év sivár tele. Szomorú egy tél volt ez nagyon. Nagybánya kénytelen volt az új Műcsarnokban, együtt a többiekkel, kiállítani. Külön terem, külön jury volt még ezuttal, az igaz, de ez is volt a nagybányaiak utolsó szereplése Budapesten.

Bányán rendez még Réti 1912-ben egy jubiláris kiállítást, de azóta csak csöndben működik a nagybányai iskola. Mi az oka ennek? Nem érzem magam hivatottnak, hogy erre válaszoljak. De bármilyen rövid ideig is tartott, maradandó hatással volt a magyar művészetre. Föltétlenül Nagybánya készítette elő a talajt a későbbi művészi evolutiók számára. Ha Bánya nem töri meg a jeget, hiába jön a Mienk, a nyolcasokat még csak tudomásúl sem veszik. Még Rippl-Rónai is, ki ezidőben rendezte kollektív kiállítását a Royalban, csak úgy érhetett el jelentősebb sikert, mert a nagybányaiak felszántották az ugart. Mindmegannyi érdem a halhatatlanságra!

A második nagybányai kiállítás megnyitásakor történt. Egy előkelő Andrássy-úti magánpalotába hivatalosak voltunk Réti, Thorma, Grünwald, Ferenczy és én vernissage vacsorára. A háziasszony, — ma is Budapest egyik előkelősége, — kitüntető szívesen fogadott bennünket. Az előszobában a fehér-

* Báthori Erzsébetet kb. 10 évvel ezelőtt a budapesti Szépművészeti múzeumból Szegedre vitték. Helyébe Benczúr nagy képe került.

keztyűs, libériás inasok alázatos bókok között, a tőlük telhető legnagyobb udvariassággal segítették le rólunk felsőkabátjainkat. A vacsoránál a háziasszony rendkívül jól mulatott, amint Grünwald Béla egy-két esetett mondott el a múltból, amikor „véletlenül éppen nem volt pénze". Az inasok márványarca egy árnyalattal sem árúlta el, hogy hallják, amit beszélünk. Előkelően, mint jól nevelt inasokhoz illik, hordozták körül a tálakat s töltöttek bort a poharainkba.

— Ez semmi — szólt Thorma, — meséld el csak te Pisti, első találkozásodat Ferenczy Károlusszal.

— Mondja el kérem — szólt a háziasszony. — Ezt el nem engedem.

Mit tegyek? Elmeséltem a virsli-kalandot.

A háziasszony úgy kacagott, mint tán még soha. Majdnem éjfélig vidám hangulatban maradtunk együtt.

Mikor távozóban magunkra maradtunk az előszobában, úgy kellett egymásra adnunk felöltőinket. Az inasok indignálódva néztek végig rajtunk. Csak nem fogják olyan alakokra fölsegíteni a kabátot, akik eleszik egymás elől a virslit?

Az 1900. év tavaszán megvizsgáltam vagyoni helyzetemet. Az utolsó százkorona volt a zsebemben.

A kerék teljes erővel fordult a talpával lefelé.

Két halott író

Olyan sivár, belső mélység nélkül való a mai irodalmi élet, hogy minden kivétel elvesztése pótolhatatlan kár s a Halál, aki minden élet regényének tragikus befejezést ír, kegyetlenül bánik a regényhőseivel. Most egyszerre két nagy magyar írót temettünk.

Az egyik, *Andor* József. Mögötte komoly események szolgálatában töltött mult áll. Harcos író volt, de nem kiadói, vagy személyes érdekeltségeknek, hanem nagy emberi, magyar, nemes társadalmi eszményeknek a harcosa. Mint novicius, kilépett szerzetrendjéből, de magával hozta mélységes hitét s azt a szent fogadalmát, hogy életét a keresztyén eszmények kultuszának szenteli. Ennek a „par excellence" katholikus írónak elég mélynézésű szeme, elég energiája volt ahhoz, hogy felismerte, hogy szükség van egy erkölcsös tiszta szellemű és levegőjű világi irodalomra is. Ezt a programmot szolgálta a „Magyar Szemlé"-ben, ezt az általa megindított s szerkesztett „Élet' című folyóiratban. Az írók közül a legderűsebben igazat, a legmélyebb, legnapsugarasabb színűt Dickens-t szerette legjobban, maga is az élet értelmét, értékét, szeretetét hirdette fínom, tisztalevegőjű írásaiban. Nem bigott álszemérmeskedés, hanem a legkomolyabban felfogott s a legtudományosabban igazolható hite a szépnek késztette erre. Az „Élet" mértföldjelző nemcsak a magyar katholikus irodalom, hanem a tiszta szellemű világi irodalom történetében is.

S még egyet: aki volt írónak: az volt embernek is. A munkája igazolta életét s élete igazolta munkáját. Ennél megtisztelőbbet nem is tudnánk korán megfaragott sírkeresztjére vésni.

A másik halott író csak harminc éves volt s egy esztendő alatt került a magyar irodalom legkomolyabb tisztelettel kiejtett nevei közé. *Török Gyula* azonban akkor lett író, művész, mikor a vidéki városban, majd meg Budapesten az ismeretlenség s a nyomor keserves kenyerét ette. Egy csomó tárcája után „A porban" című regényével egyszerre eleven irodalomtörténeti alakká vált. A nagy regényírókat jellemző értékek harsogtak ebből a nagy regényből: életismeret, nagylélekzetű koncepció, mesteri lélekelemzés, finom megfigyelés, mély probléma, élethű leíróképesség. Voltak hangok, amelyek úgy emlegették, mint sikeres kísérletet a régóta vajúdó „nagy regény" felé, amely a modern magyar társadalom lelkét tükrözze. Ez kissé túlzás volt, de Török Gyulában minden ígéret és képesség megvolt ehhez a nagy feladathoz. De a gyors népszerűség nemcsak a sikert jelentette, hanem a lázas munkát is. Egy év alatt két újabb könyve jelent meg: „A zöldköves gyűrű" című regény s a „Szerelmes szívünk" című novellagyűjtemény s a lapokban elszórtan egy sereg mesteri tárca. A klasszikusnak induló író klasszikus termékenységgel kezdte, mint az éltető talajba került gyümölcsfa. Nem hittük volna, hogy csak egy gyümölcsös nyarát érjük meg, hogy aztán a virágzás idején súitja le egy vakító és vak villám.

Egy gyönyörűen szomorú magyar regénnyel többet fejeztt be az Élet. A „nagy magyar regény" pedig csak várja mesterét.

Keserű magyar sors ez, hogy minden magas eszmény frissen meghányt sírhantoktól tér meg s úgy jön vissza lehajtott fővel, mintha nem merne az élők szemébe tekinteni, mintha nem várna semmit tőlük. *(Szem.)*

Föld

Irta: Reményik Sándor

Alkonybanyúló, fekete szántás,
Őstelevény Te, szomorú barázdás,
Ki rejted, őrzöd a jövő életet:
Szenteltessék meg Föld, a Te neved.

Szenteltessék meg a Te neved, Föld,
Akiben minden új alakot ölt,
Nyugalomba fordúl a szív, az árva,
Kalászba a mag, a halott virágba.

Ki felszívod az esőt, harmatot,
S ajándokul a tengernek adod,
Ki kebled sziklabordái alatt
Fakasztasz zúgó, szent folyamokat.

Kinek szívébe vágyón ereget
Az óriásfa örök gyökeret,
Az emberfecskék fészkét aki tartod,
S tűröd, hogy megtiporják tisztes arcod.

Mint anyjához a tékozló fiút,
Hozzád hoz vissza minket minden út,
Szemünk, habár a fény tengerét issza,
Lecsukódni csak hozzád kerül vissza.

Ha Ikarosnak szárnya eltörött,
Te adsz neki még álmot, örömöt,
Rögöt munkálni, arccal napkeletnek,
S göröngyöt, amit majd utána vetnek.

Irta: Schiller

Ének a harangról

Ford.: Nagy Zsigmond

Vivos voco,
Mortuos plango,
Fulgura frango.

Már szilárdan áll a forma
Lent a földnek mélyiben,
Nos legények! rajta! sorba!
A harang ma kész legyen!
Csak, ha rá meleg
Veríték pereg
Mű a mestert úgy dicséri...
De az áldást Isten méri.

Komoly műhöz, minőt mi végzünk,
Illenek a komoly szavak,
Ha jó a szó, amit idézünk,
A munka úgy vígan halad.
Nohát vegyük jól fontolóra,
Mit alkot most a gyönge kéz,
Ki nem érzi mit vált valóra,
Hitvány, kit a derék lenéz.
Hisz díszt az ád embernek épen,
Azért jutott neki az ész:
Hogy sejtse, tudja bent szivében,
Amit teremt kivül a kéz.

Hozz a tűzre lúc-hasábot,
De jó száraz hadd legyen,
Hogy az elzárt tiszta láng ott
Csapjon át a kéményen.
Főzd, főzd a rezet!
Végy ónt eleget!
Hogy a nyúlós harang-ételt
Folyjon rendben, szép szerével.

Mit itt alant e mély veremben.
Alkot a tűz által kezünk,
Fent a magas harang-teremben
Hangos tanúnk lesz majd nekünk.
Ott megmarad évszázakon át,
Sok embernek fülébe hat,
Kiséri bús szivek panaszát,
S mit égbe zeng az áhítat.
Amit csak itt a föld fiára
Mér sors, hol jobb, hol mostohább,
Mind ráveri érc-oldalára,
S építve zengi az tovább.

Szép fehéren bugyborékol,
Olvadóban a tömeg.
Hamusó még, pár marékkal,
A folyást gyorsítja meg.
Habtól is legyen
Tiszta teljesen,
Hogy a tiszta ércnek zengjen
Hangja tisztán s teljesebben.

Mert ünnepi örömre kondúl
S köszönti azt a kisdedet,
Ki legelső utjára indúl
S még álom karján szendereg.
Jó- s balsorsának a jelét
Az idők méhe rejti még,
Gyöngéd anyja sok éjen át
Hű gondban őrzi hajnalát.
De évre-év gyorsan siet...
Büszkén szakad el a leánytól
A kis legény, kit vágya hajt,
Sokat bejár a nagyvilágból
S idegenül tér vissza majd.
S mint égi kép, mely földre szállott,
Ifjan, dicsőn előtte áll ott
A szűzzé serdült kis leány,
Szemérem ég ábrázatán.
Mondhatlan vágy fogja szivét el,
Szemébe könny patakja tör,
Magánosan bolyg szerte-széllyel,
Nem kell neki baráti kör.
Pirúlva jár a lány nyomában,
Boldog, ha csak köszöntheti,
Kertben, mezőn mi szép virág van,
Bokrétába köti n e k i.
Ó gyöngéd vágy! édes reménység!
Hő szerelem arany-kora!
Szemünk előtt megnyíl a mennyég,
Bennünk üdvösség mámora.
Ó bár örökké zöldelne
Ifju szivünk szép szerelme!

Hogy barnúlnak már a csövek!
Bemártom e pálcikát.
Öntésre kész lesz a tömeg,
Ha üvegként tetszik át.
Gyorsan! emberek,
Kiki nézze meg,
Hogy a szilárd meg a gyönge
Egyesült-e jó jelünkre?!

Mert hol kemény lággyal vegyül,
Erős szelíddel egyesül:
Szép tiszta hang csak ott támad.
Azért, ki köt örök frigyet,
Vizsgálja meg jól a szivet:
Rövid ábránd — hosszú bánat!
Szép hajában szép arának
Szűz koszorú leng vigan,
Mikor esküvőre hivnak
A harangok hangosan.
Élte legszebb ünnepével
Véget ér a kikelet;
Öve, fátyla, mit levet,
Ábrándját is tépi széjjel...

Ám tünjön a szenvedelem:
Megmarad a szerelem!
Hogy hozna gyümölcsöt az ág,
Míg el se virít a virág!?...
A férj, mivel úgy kell,
A mostoha léttel
Künn harcba vegyűl,
Küzd, vív egyedül.
Jólétre törekszik,
Birkózva vetekszik,
Ad, vesz, becserél,
Csellel, erővel él,
Kockára veti
Sok nagybecsű kincsét,
Míg végre elejti
A csalfa szerencsét.
S most ömlik az áldás! A drága vagyon
Már férni se fér meg a színbe', padon,
Kamrája növekszik és terjed a ház.
S ott bent a derék,
A hű feleség,
A gyermekek anyja
Bölcs renddel uralja
Kis házakörét.
Oktatja leányit,
Fiúkat irányít,
Jártatja kezét...
S mert rendezi észszel,
Bent semmi se vész el,
Sőt maga is tesz
A nyereséghez.
Mert perdül az orsó, gyűl a fonál,
Kincsével a láda színig tele áll,
Gyapjának a fénye, mint nap, ragyogó,
Vásznának a színét kívánja a hó.
A j ó-nak a s z é p-pel ád fényt, ragyogást
S nem tűr nyugovást!

És a gazda
Felhágva a házhíjára,
Honnan szeme messze ellát,
Vidám szívvel veszi számba
Szép viruló gazdaságát.
A magasba
Nyúlik a sok széna-ágas;
Tele a csűr, noha tágas;
Áldás alatt nyög a hombár,
Rengő vetés sarlóra vár,
S így kérkedik büszke ajka:
„Szilárd, mint a föld alapja,
Házam s mind e pompa rajta!
És ha ártani akarna,
Balsorsnak sincs rá hatalma!"
De emberrel égi végzet
Nem köt örök szövetséget
S balszerencse itt terem!

Nos! az öntést megkezdhetjük;
Szép csipkézett a törése
De mielőtt kieresztjük,
Kezdjünk buzgó könyörgésbe...
Üsd ki a csapot!
Füstölve csap ott
Át az íven tűzfolyója.
Házunkat az Isten ójja!

Jóltevő a tűz ereje,
Míg az ember megbír vele.
Amit alkot, amit képez,
Ez erővel hajtja véghez.

De rémes lesz ez ős-erő,
Ha bilincséből tör elő,
Száguldva fut saját nyomán a
Természet e szilaj leánya.
Jaj! ha szabadjára hagyva,
Ellenállás nélkül nőve,
Népes utcákon szaladva
Tűzvészt hömpölyget előre:
Mert gyűlölik az elemek,
Mit emberek teremtenek.
Fellegekből
Áldás csurog,
Zápor zuhog;
Fellegekből
Kit sem nézve,
Sújt alá a villám íve.
Halljátok? A toronyból
Vészharang szól.
Vérvörös a mennybolt alja,
Ez nem nem vallhat a hajnalra!
Utcán ember embert előz,
Fölcsap a gőz;
Tűzoszlop száll a magasba,
És az utak hosszú során
Üzi a szél nagy szaporán.
Mintha kemencéből dőlne,
Izzó a lég; oszlop dől le,
Ajtófélfa, ablak reccsen,
Gyermek jajgat, anyja retten
A rom alatt.
Nyög az állat.
Mindenki fut, ment, menekül,
Az éj nappallá fényesül.
Kezek hosszú láncolatán
Nagy szaporán
Jár a veder; vizek árja
Nagy ívben dől a parázsra.
Üvöltve jön most a vihar,
Lángot éleszt fuvalmival,
Aklok, csűrök szarúfája
Mohó vágyát még táplálja,
Belekap az ért vetésbe,
S mintha rohantában tőlünk
El akarná vinni földünk,
Óriásként nő az égbe!
Reménytelen
Tér ember az Ég elől ki,
S nézi tétlen, miként dönti
Műveit a semmiségbe.

Porig égett
Már a ház,
Benne vad vihar tanyáz,
A sivár ablak-lyukakban
Borzalom van
És az égnek fellege
Nagy magasból néz bele.

Visszapillant
Még az ember
A bús tájra,
Hol sírba szállt
Vagyonkája;
Aztán vígan vándorbotot ragad!
Bár a tűzvész tönkre tette,
Mindenét el még sem vette.
Egy édes vígasz megmaradt:
Szeretteit számba veszi
S imé! — híjja egy sincs neki!

Már baj nekül földben vagyon,
Megtöltötte a formát.
Meglátjuk-e benne vajjon
Művészetünk jutalmát?!
Hátha rossz a vegy?
Formánk tönkre megy?
Áh! talán míg mi remélünk,
Már el is bánt a sors vélünk?!

A szent földnek sötét ölére
Bízzuk mi most kezünk művét,
Miként földműves a vetést,
Remélve, hogy kellő időre
Kikél s áldás sarjad belőle.
Míg drágább magot rejtünk sírva
Az anyaföld kebelébe,
S hisszük: nem marad a sírba'
S szebb életnek megy elébe.

A toronyból
Méla hang . . .
Gyászdalt búg a
Nagy harang.
Búsan kísér bús kongása
Egy vándort végső útjára.

A feleség az, a drága!
A hű anya! Kit az árnyak
Zord királya elrabol
Férjének karjaiból.
Zsenge magzatai közül,
Kiket neki ifjonta szült,
A kiket hű kebele
Oly boldogan nevele...
A ház gyöngéd köteléke
Mindörökre összetépve,
Mert, ki a ház anyja volt,
Arra sírhalom borúlt.
Nincs meg már az ő kormánya,
Az ő gondja nem virraszt,
Idegen nő jön a házba
S ridegen intézi azt.

Míg a harang érce kihűl,
Nehéz munka hadd pihenjen,
Mint lombnak a madár örül,
Ki hova vágy, oda menjen.
Ha a nap lemén,
Szabad a legény.
A vecsernyét vígan hallja...
... Mesternek nincs nyugodalma!

Merre kedves szülőháza,
Léptét arra szaporázza
Erdőben a fáradt vándor.
Bégve jön meg a juhnyáj
S kúsza sorba
Síma szőrű tehéncsorda
Bőgve siet
S megtölti a szokott helyet.
Nehézkesen
Döcög be a
Gabonával rakott szekér,
Fent a kévék tetejében
Tarka füzér.
Az arató s marokverő
Vídám táncra perdül elő . . .
Elhallgat az utca, piac . . .
A mécs vídám lángja körül
A ház népe egybe kerül . . .
Csikorogva zárul a
Város súlyos kapuja.
A föld arca
Eltakarva.
A sötét éj
Felriasztja most a gazt,
De a biztos polgár nem fél,
Mert a törvény szeme virraszt.
Szent rend! áldott égszülötte!
Aki egymáshoz kötötte
Szabadon az egyenlőket,
Városokba gyűjtvén őket;
Ki a rideg vadonért
Társaséletet cserélt,
S az emberek hajlokát
Jó erkölcscsel hatva át,
Megszülte a legszentebbet:
Szívünkben a honszerelmet!

Sok ezer kéz gyors mozgásban
S mind **egy** célra igyekszik,
S a heves felbuzdulásban
Minden erő kitetszik.
Sürg a mester s a legények,
Szent szabadság védi őket.
Kiki örvend helyzetének,
S megvetik a lenézőket.
Munka dísze a polgárnak,
Áldás rá a jutalom.
Mi korona a királynak,
Az nekünk a szorgalom!

Egyetértés!
Áldott béke!
Szállj le, szállj le
Szeretettel e vidékre!
Sohse keljen az a nap ránk,
Mikor szilaj harci hordák
E szép völgyet letiporják;
Mikor a menny boltos alja,
Kit az alkony szelíd pírja
Von bíborba,
Égő falvak s városoknak
Vad tüzétől fellángolna.
Most a formát törjük össze!
Hivatását betöltötte.
Szívünk, szemünk hadd legeljen
A sikerült képzeményen!
Törd, zúzd kalapács!
Mérj rá jó csapást!
Hogy a harang feltámadjon,
Drága formánk hadd romoljon!

Formát a mester összetörhet
Idejében, értő kézzel;

De jaj! ha lángpatakba törtet
Az izzó érc szerte-széllyel
Vakult dühvel, nem lelve gátra,
Robbantja szét a ház falát,
S mint nyílt pokol, tüzet okádva,
Pusztítva fut, amerre lát.
Hol nyers erők után csatáznak,
Ott nincs tere bölcs alkotásnak,
Ha nép maga segít baján,
Nem jár jólét tette nyomán.

Jaj! ha a városok ölébe'
Lassan felgyűl a gyú-anyag,
A nép bilincseit letépve
Védelmire fegyvert ragad.
A zendülés vadul cibálja
A harangot, hogy bőg bele,
S mi békére volt felajánlva,
Erőszaknak lesz most jele.

„Szabadság és Egyenlőség!"
Fegyvert fogva zúg a népség.
Utca, csarnok dugúlj tele,
Gyilkos bandák mindenfele.
A nő hiénává fajúl,
Rémséggel tréfál szilajul.
Az ellen még verő szívét
Párduc-fogával tépi szét.
Nincs semmi szent; a félelem
Jámbor póráza szétszakad;
A jó helyén gaz förtelem
És ami bűn, most mind szabad..
Mit orszlán vág: vészes a seb,
Rémséges a tigris foga,
De rémségnél rémségesebb
Az őrjöngő ember maga.
Jaj annak, ki vakonszülöttnek
Kezébe égi tüzet ad,
Nem fényilik annak e szövétnek,
De — elhamvaszt országokat.

Örömöt ád az Ur nékem!
Nézzétek, mint arany-csillag
Hüvelyéből símán, szépen,
Hogyan hámlik ki az érc-mag.
Mint a napsugár,
Csillog széle már!
És a címer csinos rajza
Alkotóját magasztalja.

Elő! elő! legény valamennyi,
Mind sorba most harang-keresztelni!
Concordia legyen a neve!
Zengjen szíves egyességet
S fűzze egybe e községet!

És töltse be tisztét soká,
Mire a mester alkotá,
Lengjen az ég kék sátorában,
Magasan földi lét fölött,
A mennydörgés szomszédságában,
Sok ragyogó csillag között.
Legyen közöttünk „ég szava",
Mint csillagok fénylő raja,
Kik jártukban Istent dícsérik
S az esztendőt útján vezérlik.
Csupán örök s komoly dolognak
Szentelje majd érc-ajakát,
S óránként a szárnyas napoknak
Érintse lengve nyomdokát.
Nyelvét a sorsnak adja kölcsön;
S bár szíve nincs s érzéstelen:
Éltünk akármi képet öltsön,
Kísérje pályánk szüntelen.
És mint a hang, melyet dörög,
Fülünkbe jutva véget ér:
Tanítsa, hogy mi sem örök,
S mind ami földi — földbe tér.

Most kötélen a harangot
Vonjuk verméből elé!
Hogy adhasson tiszta hangot,
Szálljon föl az ég felé.
Húzzuk, emberek!
Mozdúl! már lebeg!
Benne a nép sok örömét lássa!
BÉKE legyen első kondúlása!

Ami hiányzik a magyar irodalomból

Múltkor röviden megemlékeztem találkozásomról az öreg magyar népfölkelővel, aki éjnek idején a küküllővölgyi katonai kertészeti telep földjei mellett silbakolt az országúton. Sóvárad felé sétáltomban köszönt rám a vaksötétben, de akkor kurta „fogadj Isten"-nel elhaladtam mellette, mert nem akartam rendes esti utamat megszakítani, csak amikor visszafelé jövet újra köszönt, álltam meg előtte és nyújtottam neki kezet. Föltünt a magyar szó, mert máskor arról a helyről rendesen olaszúl hangzott a köszöntés, a kertészkedő katonák nagyrésze, akiket egyébként már mind személyszerint ismertem, olasz nyelvű lévén. Az akkorra már megvilágosodott holdfényes éjszakában szemügyre vehettem magyaromat: csontos, de kissé beesett arc, fakó bajusz, szürke szemek, azonnal láttam: alföldi fajta. A szokott kérdés: „Meddig áll itt őrt?" Haptákban, mint valami föllebbvalója előtt, felelte: „Éjfélig." Utána a szokott és banális kérdés: „Nem únja így egyedül?" Mire jött a felelet, még mindig haptákban, de igen egyszerűen és természetesen: „Nem, én sohasem únom magam, szeretek így magamban elgondolkozni, olyan szép gondolataim vannak, amikor így egyedül vagyok..." A meglepetésől, mert egyik silbaktól se kaptam még ilyen választ, alig tudtam tovább kérdezni: „És mikre gondol ilyenkor?" Habozás nélkül és az embernek csak önmagával szemben szokott közvetlenségével adta meg a feleletet: „Az Istenre, a lélekre, hogy milyen csodálatos az Isten gondviselése az ember lelkében, hogy vezeti a lelket oda, ahova maga is menni szeretne, de más utakon vezeti, mintahogy a lélek gondolta, a magam életére gondolok, olyan különös az..." „Beszélje el nekem a gondolatait". És ő megtette. Férfiak, különösen nálunk, nem igen szoktak ilyenekről beszélni. Valahogy a zárkózott és szemérmes természet különösen a férfiemberben útját szegi az ilyen megnyilatkozásoknak. A magyar ember valahogy méltóságán s főleg férfiúi méltóságán alulinak tartja, hogy ilyen dolgokról beszéljen: ha gondol is rájuk, ha foglakoztatják, esetleg gyötrik az ilyen kérdések, önmagával intézi el őket, mert fél a szenteskedés, a kegyeskedés, az asszonyos érzelgősség látszatától. Az én magyarom beszélt róluk nyiltan, anélkül, hogy e látszattól félt volna és anélkül, hogy az csakugyan rávetette volna árnyékát szavaira vagy hangjának lejtésére. Megvallom, bennem, aki nem a beszélő voltam, hanem a hallgató, bennem volt a máshoz szokottság szülte feszélyezettség e legnagyobb és legvégső dolgok nyílt tárgyalásval szemben, amellyel mindig elkerüljük és halogatjuk a ránk nézve legfontosabb és legmélyebben érdeklő dolgok szóvátételét embertársaink előtt, s még most is, amikor idegen jelenlét nélkül csak magammal egyedül tartom e párbeszédet, az elfogódottság megfogja tollamat szóról-szóra való ismétlésétől. Nem, hiába akarom, nem tudom: most is csak azt teszem, amit a múltkor: halogatom, és fölvállalom, hogy egyszer, majd más összefüggésben, amikor nem az irodalomra akarok áttérni, amikor nem a kritikus veszi kezébe a tollat, egészen és igazán elmondom. Most csak a lényeget: az én emberem beszéde nem népies, tudálékos teológizálás volt, nem is valami kenetteljes, kegyeskedő könyvbölcseség, hanem a személyes tapasztalaté. Szem-

forgatás és a népnél gyakori oktató páthosz nélkül mondta el, ami a lelkét nyilvánvalóan állandóan eltöltötte. Sohasem érezte magát egyedül, mert mindig valami hangot hallott magában, amely szólt hozzá, és rájött, hogy az életben semmi sem történik véletlenül, mindennek megvan az értelme, jelentősége, következménye. Sohasem hitte, hogy valaha még katonának kell lennie, neki, a békességes embernek, puskát kell a vállára akasztania (oly csodálatosan különös is volt, amikor töltött fegyverrel a vállán a Jézus békéjéről beszélt), eleinte sehogysem tudott beletörődni, szüntelen imádkozott a szabadulásért, de aztán megértette, hogy ennek így kell lennie, hogy a szenvedéseinket nem magunk választjuk, ránk mérik őket s egyszer, egy emlékezetes napon, már azért imádkozott, hogy Isten küldje rá a szenvedést, a megpróbáltatást még jobban, erősebben, már kész rá, óhajtja, szereti... s amikor erről beszélt, a szent középkori költő jutott eszembe: Jacopone da Todi, aki azt a megrendítő költeményt szerzette: O Signor, per cortesia, mandame la malsannia! — és szembe jutott a Tolsztoj „Háború és béke"-jének Karataev Platon-ja, ő is katona, ő is nép gyermeke, akinek egyszerű bölcsesége, derűs kedélye és mély égés hite megnyitja az élet értelmét a talajavesztett, céljavesztett, nihilizmusba tévedt kultúrember, Bezuchij gróf előtt.És míg beszélt, a felfedező izgalma reszketett bennem, a valóraváltsejtelem öröme triumfált: mindig hittem, hogy ez a mély lelki élet megvan a magyar népben is, ime most itt van előttem! Igazam volt, igazam volt! A híres józan magyar ész, a csak praktikus, a legföljebb költői képzeletű, a vallásában, hitében is józan s ép józanságára büszke — ime ott lappangatja józansága alatt a legmélyebb kérdéseket, ott megtapasztalja az ésszel fölfoghatatlant s a hegyi beszéd evangéliumát.

Titkos reménységem volt ez s most mégis a reveláció erejével hatott rám. Mindig hittem, hogy igazam van s most mégis meglepett, hogy csakugyan úgy van, vártan, és mégis váratlanúl. Pedig — ez még nem minden. Az én emberem, aki nem volt könyv-bölcs, mégsem volt egészen könyv-tudatlan. De amit eddig nem mondtam róla, ha szokatlan is, nem hihetetlen. Ám amikor azt kérdeztem tőle, hogy mit olvasott, olyan választ adott, amelyre, minden titkos reménységem dacára, igazán nem voltam elkészülve. Azt hittem, a Biblia mellett majd ú. n. hitépítő és hitvédelmi iratokat fog megnevezni, amilyeneket a különböző vallásos társulatok terjesztenek, ehelyett a „Fioretti di San Francesco"-t nevezte meg elsőnek. Az assisii szt. Ferenc legendái az alföldi magyar olvasmánya! Ha Platot vagy szt. Tamást említette volna, nem lep meg ennyire. Ez a könyv, amely valaha csakugyan a népé volt, ma inkább az egyszerű és naiv vallásosságra szomjas intellektuellek vagy a naiv költészeten felüdülni akaró irodalmi inyencek könyve. De hogy újra eljutott volna a néphez, ahonnan eredt, még sehol sem tapasztaltam, eredete helyén, Olaszországban sem. Az én magyarom nemcsak ismerte, hanem egészen tudatosan értékelte is, a Biblia mellett a legszebb könyvnek nevezvén. Amiben teljesen egyetértettünk s ettől a pillanattól kezdve eltünt közülünk minden társadalmi és műveltségi különbség: az európai kultúrember és az alföldi nép fia egyszerre egymásra találtak ugyanazon dolog szeretetében és lélekben megölelték egymást. És aztán egymásra idézgettük a szebbnél-szebb helyeket. Az érzésünk mindenben találkozott s csak csodálhattam azt a romlatlan, biztos intuiciót, amellyel tényleg a legszebb részeket emelte ki. És egymás szavába vágva mondtuk el egymásnak azt a jelenetet — mindkettőnknek a legkedvesebbet, — amikor Ferenc frate Leone-nak az úton járva megmagyarázza a „tökéletes boldogság"-ot. Kinn az országúton, káposztásföldek mellett, éjféltájban, holdfényen, egyikünk gyűrött katona-szürkében, vállán puskával... És aztán elmondtuk egymásnak, hogy kinek-kinek mi volt ez a könyv az életében. De erről írnom — megint lefogja valami a kezem. Ehelyett megemlítem kuriózumképen, noha nem tartozik ide, miként jutott a könyv az én katonám kezébe: a szülőfalujában, nagyon szegény lévén, többek között kalendárium-árulással is foglalkozott, ezen a réven másfajta könyv is hozzávetődött, többek között kötött, abból valahogy kiokoskodta a könyvkötés módját, megpróbált maga is könyvet kötni, valaki adott neki a faluban kötni valót s ezek közt a könyvek közt volt a magyarra fordított Fioretti is, amit aközben olvasgatott, amíg bekötötte. Párbeszédünk egyre jobban átmelegedett és átlelkesedett, végül az én katonám énekre gyújtott: a magányában és szenvedéseiben maga szerzette egyszerű dalait énekelte ismert egyházi dallamokra. Buzgó és rajongó kedély — bigottizmus és türelmetlenség nélkül. Sok hatalmasokat és tanúltakat megszégyenítő bölcsességgel és szeretettel szólott a felekezetekről s a jóról, ami mindenkben feltalálható.

E találkozás óta, akarva-nemakarva, más szemmel nézem a magyar irodalmat. Nem mondom, hogy átértékeltem, mert hiszen kvalitásai és hiányai ugyanazok, hanem másként ítélem meg éppen a hiányait, mint azelőtt. Mindig éreztem benne a hiányát annak, ami pl. az orosz irodalmat olyan naggyá, világtörténeti jelentőségűvé tette: a nép vallási géniuszának megnyilatkozása. A papiros-kultúráju és technikai kultúráju Európa évtizedek óta megrendülten és az újjászületés vágyával olvassa, amit orosz költők az orosz nép lelkéről mondanak, arról, hogy miként éli át újra és eleveníti meg az evangéliumot az a nép. A legnagyobb költő és az orosz nép legmélyebb ismerője, Dosztojevszkij hirdeti, hogy a szellemileg és erkölcsileg végkép megromlott Európát az orosz muzsik fogja megváltani, Istennek ez az új választott népe, az egyetlen, amely testbe-lélekbe igazán fölvette az evangéliumot. S az orosz regények leggyönyörűbb lapjai erről szólnak. A magyar irodalomban a nép igen sokat szerepel, talán többet, mint az oroszban — de sehol, vagy alig akad benne nyoma a nép benső vallásos életének és megváltó erejének. Legnagyobb költőinknél is hiányzik, s ahol a nép vallásosságáról szó van, jobbadán kedves, megható és érzékeny anekdoták alakjában. Ezt a hiányt mindig kínosan éreztem, de azzal mentegettem, hogy az irodalom mindenkor a valóság tükre s olyat nem mutathat, ami a valóságból hiányzik: ha az orosz irodalom nagy jellemző vonása nincs meg a magyar irodalomban, nyilván nincs meg a magyar népben sem. Ma már tapasztaltból tudom, mit azelőtt csak sejtettem, hogy ez nem igaz, mert csak az irodalomból hiányzik, de a népben megvan. És nemcsak egyetlen elszigetelt esetben, hanem sokkal általánosabban, mint gondolnók. Ma már ezt is igazolni tudom. Csak — nem láttuk meg. Nem azért nem látták meg a magyar írók, mert nem jó megfigyelők — nagyon is azok! —, hanem azért, mert e dolog iránt még nem fogékony a lelkük, ennélfogva a szemük sem lehet az. A lélek dolgait csak a lélek ismeri, mert „a lélek vizsgál meg mindeneket, még az Istennek mélységeit is" — a nép lelkének mély-

ségeit is. E vizsgáló és megismerő lélek híján hiányzik a magyar irodalomból a nép lelke legmélyebb rétegeinek megragadása egyfelől, s az emberi szellem legvégső kérdéseinek vizsgálata, a filozófia és matefizika, másfelől. E két hiány kétségkívül közös forrásból fakad. Nem a „tehetség" kérdése ez. Mindig voltak és vannak igen tehetséges íróink. Amit megírnak, kitünő, olykor tökéletes és fölülmulhatatlan, páratlan a világirodalomban, de ép olyan jellemző és — kimondom — értékítéletet magában rejtő reájuk nézve s egészen irodalmunkra az, amit *nem* írnak meg. Ez, amit nem írtak meg, ez, ami hiányzik a magyar irodalomból — nem pedig a nyelvi nehézség! — oka annak, hogy a magyar irodalom annyi idő alatt nem tudott kivergődni lokális jelentőségéből, nem tudott egyetemes értékké válni. Mert ennek feltétele az emberi lélek egyetemes nagy élményeinek és kérdéseinek megformálása. Azoknak, amelyek összekötik a legnagyobb kultúrájú embert a nép legegyszerűbb fiával. S amelyek lehetővé teszik, hogy a nép az emberiség vallásos újjászületésének epikai hősévé váljék.

Nem akarom vizsgálat alá vetni a magyar irodalmat az itt jelzett szempontból. Csak meg akartam jelölni e szempontot — a vizsgálatot mindenki végrehajthatja maga! És tegye is meg — a kérdés döntő fontosságú.

Eöry F. Lajos.

A turáni muzsikus

Elbeszélés. — Irta: Lázár István

I.

Merengőn üldögélt a putri ajtajában, tenyerébe hajtotta füstös arcát és a földet nézte. A régi szép napokról gondolkozott, amikor még arannyal fizették nótáját a tekintetes urak, vagy széles jókedvükben százassal verdesték pofon! Elmúlt. Alusznak már a magyar urak. Uj nemzedék nőtt fel a régi nyomán, új emberek ülnek a nemesi kúriákon. Nem kell az ő nótája senkinek s ha mulat is valaki néha napján, új cigánynyal muzsikáltatja magát, ki azokat a cikornyás új dalokat húzza, miket a nagyvárosok felől hömpölyget az idő szele.

Alágördülő könnyét szétmorzsolta kérges tenyerével, aztán fölkelt s a putriból kihozta a jávorfából való mesterhegedűt. A vármegye legdrágább kincsét belepte a por... Mélán nézte, megtörülgette gyöngéd szeretettel, sóhajtott és húrjaira fekette a tépdesett vonót.

A régi hang! Hajdani ezüstös búgásával szól a hegedű... Igen, a régi, és ő is az, hiába nyomja vállát hetvenöt esztendő! Szakála kender, haja hó, de érzi, hogy a szíve fiatal maradt, hiszen most is úgy ég a nóta tüzében, mint hajdanában, mikor holdas éjszakákon szép lányok és gyönyörű asszonyok ablaka alatt muzsikálta, hogy: Maros vize folyik csendesen.

A nyirettyű megállt. Hóna alá fogta a százesztendős hegedűt s mélázva pengetett valamit, aminek szava sincs, egy bús ábrándot, amilyet csak a cigány álmodik, aztán leszállt a skálán s reszkető újjai alól a régi országos vásárok kupec-dala zendült ki, amit nemes és nemzetes Tóni úr szeretett legjobban:

Vásárokból vásárokba járok én.
Sörrel-borral, paprikással élek én.
Bor előttem, karjaim közt a babám,
Hátam mögött vígan húzza a cigány...

Bólogatott, mosolyogva bólogatott ősz fejével. Ez volt a Tóni úr szerelmes nótája. Az úzdi-szentpéteri országos vásáron, a zöldleveles Laci-konyhában úgy énekelte, hogy csengett a piac. Nem volt olyan legény szép Erdélyországban, vas az ereje, arany a szíve! Ő mondogatta annak idején: ne búsulj, moré, amíg élek — s csak verte fejével a Laci-konyha mestergerendáját, verbunkolt, szólózott a tündöklő lakkcsizmában, hogy csodájára járt a vásáros világ.

Ujjongó hangok patogtak a vén cigány újjai alól, ahogy sorba' húzta Tóni úr táncos, víg nótáit. Aztán fölkelt s ragyogó szemmel nézett a nagy Bucsin felé, mert azon belül, fenyves, szép Gyergyóban találtatik ama bizonyos kúria, hol Tóni úr lakik. Istenem, vajjon él-e még? Mert ha él, akkor ő elhagyatottsága napjain áldott kenyeret talál, azt, mert becsület és szentírás, amit Tóni úr kimondott! Dewla segíts, minek is maradna itt, a putriban tovább, amikor még ez sem az övé? Egyebe sincs, csak a muzsikája meg a reménysége Tóni úrban. Együtt legénykedtek, meg is öregedtek, elmegy hát hozzá s azt mondja neki: Tóni úr, instálom, nem kell nekem nagy hely, csak akkora, ahová a fejemet lehajtsam — s megférnek barátságban a nemesi kúrián, el-elmuzsikálgat neki a régeni meg az úzdi-szentpéteri vásárok emlékeiből egy pohár bor mellett...

II.

Porosan, fáradtan bandukolt be a kúria kapuján. Csönd fogadta az omladó házban. Ha nem füstöl a kémény, azt hitte volna, hogy temetőben jár. Megállott a tornác alatt. Várta, míg valaki jön. Lélek sincs. Fölbátorodott a tornácra és a pitvarba pislantott. Ott sem látott senkit.

Megjáratta tekintetét az öreg ház táján. Oldalt a kertben, a gyümölcsfákon innen terültek el a veteményes táblák. Ott gyomlálgatott két fejérnép. Gondolta mindjárt, hogy egyik a nemzetes asszony, a másik meg a szolgálóleány. Leszállott a tornácról, a kertbe sompolygott s hegedűjét a hóna alá szorítva, lekapta esővert kalapját illedelmesen.

— Kezit csókolom, nemzetes asszony...

— Mit akarsz, moré? — tekintett föl a nemzetes asszony szeliden.

— Jaj, kérem szípen — mosolygott félénken, — Tóni úrfit keresem...

A nagyasszony az ágyásból fölemelkedett.

— Az uramat? Mit somolyogsz, moré? Miben sántikálsz?

— Hát instálom... cigány-ügyben...

— S milyen az a cigány-ügy? — vallatta kedvesen.

Az öreg muzsikus nekibátorodott.

— Instálom... én *Saláta* vagyok... — mondta önérzetesen. — A Tóni úrfié...

A nagyasszony hirtelen elkomorodott.

— Saláta? — nézett rá megütközve. — Ismerlek híredből...

Ó ,hogyne ismerné! Ő muzsikálta el a nagy le-

gelőket! Ott van a muzsikája is — az vitte el a vizimalmot s a Gábor-útján fekvő kerek erdőt... Ó, hogyne ismerné, mikor miatta annyi könnyet hullatott!

Megnézte ellenségesen, de csak megesett áldott szíve a vén bűnösön, ahogy ősz fejére tekintett.

— Te vagy az? — mosolygott ismét szeliden és barátságosan.

— Én vónék, instálom. A legénykori...

— Hohó, hát azután? Ki muzsikált az uramnak? Hanem tégedet is jól belepett a dér!

— Bizsony, bizsony... Kezit csókolom... Hol a tekintetes úr?

— Aluszik a házban. Honnan jössz?

— Parajdról.

— S mért keresed az uramat?

— Mert ő az én gazdám... — eredt meg a szava hirtelen. — Bizsony, sokat muzsikáltam a tekintetes úrnak! Én vótam, instálom, a jókedve meg a szemefénye... Szeretett is igazán!

A nagyasszony sóhajtott egyet öntudatlanúl.

— S mondd csak, Saláta, minek is mulatoztatok?

— Isten tudja! Ázs ember nem bír azs erejével...

A kertkapu kinyílt. Öreg ember lépett a kertbe s lehajtott fővel bandukolt az ágyasok felé. A nagyasszony ránevetett.

— Tóni! Vendéged van.

Csak állott Saláta s az öregemberre meredt. Ez volna az a hajdani daliás legény? Bódorgó, szürke árnyék... Hol van szép alakja, jókedve, táncos járása? Hová lett szeméből a meleg ragyogás?

— Tóni úr! — csuklott meg a hangja. — Tekintetes úr!...

Az öreg úr megállott és a cigányra tekintett. Valami öröm suhant át az arcán, de csak haloványan, aztán megvonaglott a szája széle és lecsüggesztette zuzmarás fejét.

— Ismer-e még, Tóni úrfi? — tipegett feléje s a köny csak úgy omlott hűséges szeméből. — Én vagyok, Saláta... — ragadta meg a kezét és zokogva csókolta. — Istenem, ó Istenem...

A tekintetes úr kedvenc primása fejére tette a kezét megindúltan.

— Ejnye, no, ne sírj... Saláta! Saláta!...

— Én vagyok... megöregedve... árva-nyomorúltan.,, Elfelejtett az idő... Nem kell már a nótám... senkinek,,, de senkinek,,,

— Megöregedtünk! — sóhajtott a tekintetes úr.

— Meg, instálom... eljárt az idő... — siránkozott erőtlenül. — Senkim sincs, csak a tekintetes úr... „Ne búsulj, moré, amíg élek'... Eljöttem most, hogy öreg napomra...

A nemzetes úr a nagyasszonyra nézett.

— Megbűnhődött, szegény, a multakért! — bólintott a mártír-feleség csöndesen.

— Ha befogadna, ha szállást adna... a pajtában vagy valahol...

Tóni úr fölemelte régi, kedves emberét.

— Jól van, Saláta. Itt maradhatsz. Majd csak eltöltjük valahogy azt a kis időt, ami még hátra van az egek kegyelméből...

Ott maradt Saláta. Megemlékezett Tóni úr a régi érdemeiről s nagy becsületben tartotta. Szép titulust is adott neki. Kinevezte magtárfelügyelőnek.

III.

Tavasz van. Tralala! Rügyeztek a fák. A fű zöld bársonnyal szegte be az udvart. Élet és öröm zsendült mindenütt. Saláta mogorván és mozdulatlanul ült a magtár előtt, mint valami öregmohás kőszobor. Csak úgy dél felé mozdúlt meg. Előrebotorkált a pitvarajtóba.

— Mi kéne, Saláta bá'? — kérdezte a szolgálóleány.

— A tekintetes úrral szeretnék beszélni.

— Nem lehet. Senkit sem ereszt bé.

— Engem csak igen! Légy olyan jó, kérd meg...

— Én megkérném, de összeszid.

— Ne félj. Engem szeret...

Igaza volt Salátának. A tekintes úr kiüzent, hogy fogadja.

— Látod? — mosolygott a szolgálóra. — Engem szeret!

Bebátorkodott. Lábújjhegyen járt. Odabent ült a tekintetes úr a legbelső szobában, ott is félhomályban.

— Kezit csókolom...

— Szervusz. No, mi baj?

— Bajnak nincs baj, de mégis...

Elakadt.

— No, ne félj, — nézett rá Tóni úr jóságosan. — Ki vele!

— Mikor muzsikálhatok? kérdezte Saláta csöndesen.

— Kinek? — kapta föl zord fejét a vén magyar.

— A tekintetes úrnak...

Megnézte Tóni úr, de úgy megnézte, hogy Saláta majd elsülyedt. Hétágú villámot vetett a szeme, a szitok már ott sistergett a szája szögletén, de leküzdötte magát; a háborgás elült az arcán, deres fejét lehajtotta, aztán ismét Salátára nézett.

— Nem lehet, — mondta halkan és szomorúan. — Elmúltak a jó napok, Saláta. Sok nagy csapás ért engemet. Megöregedtem. Beteg vagyok. És a lelkem is beteg...

— Meggyógyítanám, — mosolygott Saláta alázatosan.

De a tekintetes úr a fejét ingatta, hogy nem lehet...

— Most legutóbb is, bizonyosan tudod, meghalt egyetlen leányom. Az Ur gyakran látogat, Saláta, tán éppen azért, hogy annyit muzsikáltál nekem hajdanában... És ne beszélj nekem többet, efélét! — feszegette az indulat. — Végezd dolgodat s rendben van.

— De mit?! — tette össze a kezét Saláta kétségbeesetten.

— Magtárfelügyelő vagy...

— De üres a magtár!...

Megest szikrát vetett Tóni úr szeme, de ura volt magának. Csak borús mosolyal feddette meg a vén javíthatatlant.

— Üres, mert annak idején szerettük a nótát. Most őrízd, ami nincs. Ne legyen másra gondod. Nem kell a nóta, mikor az embernek fáj az élet...

Nagyot nyelt Saláta, torkában verdesett a lelke, hogy így megaláztatott. Keserűség fogta el.

— Ingyen kenyeret eszem, — hübögte a nehéz csöndben. — Akkor elmegyek!...

— Hová?

— Nem tudom... — mormogta dacosan.

— Kár, — vígasztalta Tóni úr. — Maradj itt, elélünk valahogy. Amíg lehet. Én szívesen látlak, Saláta, de ha elmössz, az is mindegy. Ahogy akarod...

Kitámolygott. A háztól is elment volna, de nem tudott. Ott fogta Tóni úr szomorú szeme. Naphosszat ült a lapos kövön, őrizte az üres magtárt, melynek a tetejét is már elhordták a viharok. Annyi vígasztalása volt, hogy elővette néha a poros hegedűt (ott tartotta egy üres hombárban), a magtár ajtaját behajtotta és saját magának muzsikálgatott. Míg egyszer meg nem hallotta a tekintetes úr.

— Mit csinálsz? — nyitott be dühösen.

A hegedű kiesett Saláta kezéből.

— Többet meg ne halljam! — mondta Tóni úr s nagy dér-dúrral elment.

Sokáig tünődött Saláta a magtár homályában. Fájt a szíve, aztán nem is fájt, mikor alkonyattájt kijött a magtárból. Az elátkozott hegedűt is hozta. Az udvarházra hosszú pillantást vetett és bement a gyümölcsös-kertbe.

— Liu, liu, — aludt el a csücsögő madárdal.

Akkor virágoztak az almafák. A tavasz lelke hullámzott a kertben s esti szellő lebegtette a fák menyasszony-palástját. Megállt az öreg muzsikus, a négy kicsi húrt levette hegedűjéről, összesodorta és a turáni nóták lelkéből hurkot vetett egy virágos ágra...

Magány

Irta: Ligethy Béla

Nézzétek, mily csodás a napkorong
Fennen mosolygó pompás tűzruhája,
Büszkén tekint a fákövezte várra
Fényével, melyet glóriába font.

Széttépte már a fejedelmi hajnal
Leplét a titkon álmodó világnak,
A völgybe lenn már munkásnépek járnak
S nap-asszony ébred szédítő kacajjal!

Nagy messziről a gyárak tülkölése,
Mint fojtott zsongás hallik csak e tájra,
Az érkezőt itt dalos erdő várja,
S az alvó kastély csendes pihegése.

S ha néhanapján ide-idetéved
Valami fáradt, tépettszívü vándor,
Szívére száll e dalolás, e mámor,
S beteg szívének új reménye éled!

S míg felüdülten jár a vár tövében,
Nem látja meg, hogy valaki a távol,
Zsibongó élet lüktetését nézi,
Az ódon kastély rejtett ablakából! —

Két fontos gyűlés

Orvosok. — Keresztyén nők

Úgy látszik, a Béke is olyan rohamlépésekkel közeleg, hogy nem tudunk eléggé felkészülni rá. A jövő minden politikai bizonytalansága mellett, amelyek mint felhők ülik meg a magyar szemhatárt, egy dolog bizonyos, hogy a magyar társadalmi élet legfontosabb feladata, iránya, célja, munkaterve: a nemzetnek, az egyetemes nemzetben is, jelesül a magyarságnak helyreállítása, erősítése, fejlesztése. A feladat kettős irányú: társadalmi gazdaságpolitikai és társadalmi erkölcsi.

Örömmel állapítjuk meg, hogy a nehézkes, szervezetlen magyar társadalom, ha egyelőre elszigetelten is, de már nagyvonalú s nagy átfogójú kísérleteket indít ezen a téren is.

Ezekből ragadunk ki két, nekünk kedves, nagyon fontosnak és nagy eredményekkel kecsegtetőnek tartott gyűlést.

I.

Az egyeiket szeptember 23-án a *„Magyar Népesedéspolitikai és Fajegészségtani Társaság"* rendezte a német és osztrák hasonló jellegű társszövetségek szellemi részvételével. Ennek a fiatalon is fontossá megnőtt társaságnak eddigi eredményes működéséről lapunk már megemlékezett. Azóta megindult a Társaság erősen tudományos értékű, lelkesen szerkesztett úttörő és hézagpótló folyóirata, a *„Nemzetvédelem"*.

A nyomtatott szóét ime, most az élőszó hathatós propagandája követte.

Külön értéket kölcsönzött a nagygyűlésnek, hogy ebben a nemben az európai szárazföldön ez volt az első, az úttörő nemzetközi gyűlés. Mélyenjáró, a nemzetek, a fajok életébe vágó kérdéseket világosítottak meg ezen a gyűlésen az immár tudományággá nőtt probléma legfelkészültebb, legavatottabb munkásai.

Gruber Miksának, a német fajegészségtani társaság elnökének felolvasott vendégelőadása a fajnemesítés nagy kérdését tárgyalta minden (egészségügyi, biologiai és erkölcsi) szempontból, különös súlyt helyezve a felvetett s a tudomány világánál igazolt eszmék gyakorlati megvalósításának lehetőségére és módjára. Kiemeljük előadásának fő következtetését: *a helyes erkölcsi és anyagi alapokra épülő házasságkötések előmozdítását, ezzel kapcsolatosan a nemi bajok és a szeszes-italok elleni társadalmi küzdelmet.*

Weinberg Vilmos dr., az ismert biostatisztikus az *átöröklestan és fajegészségtan* viszonyáról írt, mély tudományos barázdát szántó, értékes előadását olvasta fel.

Hecke Vilmos dr., bécsi kormánytanácsos az *osztrák népesedéspolitikai törekvéseket* ismertette. Különösen figyelemreméltók voltak a népesedés előmozdítására fölvetett gyakorlati eszméi, mint pl.: *a jövedelmi és öröksödési adónak a család nagyságához mért kedvezményes arányosítása, a tisztviselők progresszív javadalmazása a gyermekek számához mérten, az általános gyermekbiztosítás, népjóléti és egészségügyi miniszteriumok szervezése* stb. stb.

Végül Hoffmann Géza, a „Magyar Fajegészségtani és Népesedéspolitikai Társaság" alelnöke ismertette a

fajegészségtan és népesedéspolitika jelenlegi állását hazánkban.

Különösen biztató volt előadásának ama megállapítása, hogy *nálunk a kérdés gyakorlati kezelése részesült előnyben* az elméleti fejlesztések fölött. A Hadigondozó Hivatal pl. széles körökben, különösen a rokkantak és a tisztviselők között terjesztette a fajegészségtan s a népesedéspolitika fogalmát és a hadigondozás számos ágában (telepítés, pályaválasztás, vagyonrendezés, rokkantaknak a városból való elterelése, házasodásuk és a gyermeknevelés előmozdítása) tőle telhetőleg érvényesítette a fajegészségtan követelményeit. Értékes magyar szociális intézkedésképpen felemlítette az előadó *a magyar tisztviselők számára rendszeresített gyermeksegélyt, amely úttörő alkotás.* A jövőre vonatkozólag sejtetett néhány folyamatban levő fajegészségtani s népesedéspolitikai mozgalmat, így pl.: *a házasság előtti orvosi vizsgálatot* s a rokkantak hatósági házasságközvetítését.

Az előadásokat sok külföldi vendég is végighallgatta s a szakférfiak termékeny vitát rögtönöztek a felvetett kérdések fölött.

Az első, a legsürgősebb teendő az, hogy ezek a megállapítások, igazságok, praktikumok a társadalom széles rétegeinek gondolkozásába, sőt vérébe menjenek át. Amikor a nemzet politikai épületének restaurálása van a kérdések homlokterében: el ne felejtsük, hogy ez a nemzet, ez a magyarság emberekből, egységekből áll s minél erősebbekké, életteljesebbekké tesszük az egyéneket, annál erősebbé, életképesebbé tesszük a nemzetet. Ami pedig igazán „suprema salus rei publicae".

II.

A másik gyűlést a mostanában ugyancsak sokat emlegetett nők tartották október 6—9. napjain. Érdekes párhuzama a dolgoknak. Mikor van és a leghangosabb torokkal ad életjelt magáról egy irányzat, amely a nőknek a politikai jogokban való részvételt akarja kierőszakolni: akkor a munka eredményét ünneplő szerény csendességben jelentkezik egy másik női mozgalom, amely már gyakorlatilag meg is oldotta a kérdést, t. i. évtizedek óta tevékeny és termékeny részt vesz a nemzetépítő munkából. Igaz, hogy legfőbb gondja nem a női szavazójogon van, hanem azon, hogy az adott társadalmi viszonyok között mit tehet a közös társadalmi bajok enyhítésére.

Az *„Evangéliumi Nőegyesületeknek nemzeti szövetségéről"* van szó, amely most tartott IX. konferenciáján gazdag beszámolót és gazdag programmot adott. A sokat csúfolt valláserkölcsi alapon álló, nem paragrafussal, hanem a szeretet örök törvényeivel irányított szociális munka mutatkozott meg ezekben az összejövetelekben, amelynek a szervező gerince *az immár 25 éves Lorántffy Zsuzsánna Egyesület volt.*

A lélekemelő és szellemet gyönyörködtető művészi programm mellett a súly a társadalmi teendők megbeszélésére esett. A gazdag sorozatból jólesik kiemelnünk az inteligens, lelkes nők, az evangéliumi szellem „agitátornőinek" ilyen előadásait, mint:

Hogyan győzzük le a háborús fáradtságot munkáinkban?

Hogyan foglalkozzunk a falusi leányokkal?

Mit nyújt az evangéliumi egyesület tagjainak s mit vár tőlük?

A tanítónő szerepe népünk újjáalakításában.

A sajtó, mint a női evangelizáció fegyvere.

Szociális feladataink.

A leányok jövője a háborús viszonyok között.

Azt bizonyítja ez a rövid szemle, hogy fiatal keresztyén intelligens nőink nagyon komolyan teljesítik gyönyörű, biztató missziójukat: az evangéliumi szellem bevitelét a gyakorlati életbe. Ez nem charitativ pietizmus, ez nem szokványos jótékonyság, hanem *valóságos aktiv keresztyénség.*

Csak futólag véve sorra az eddigi eredményeket: nagyon sok az elismerni való, még több azonban a jövőben való bizalom. A betegápolás, szegénygondozás, leányegyesületek szervezése, vasárnapi iskolák, vasúti leányvédelem, diakonissza-nevelés, természetben való jótékonykodás még tisztán anyagi, szociális szempontból is gyönyörű teljesítmény. De a nagyobb, az igazi érték az, ami ezeket a mozgalmakat, intézményeket létrehozta, megtartja, fejleszti és szaporítja, az az intelligens, megértő, evangéliumi értelemben, tehát a legszebb emberi értelemben is, szociális szellem, amelyet legjobban jellemez a konferencia záró-előadásának a tétele: *„Közülünk senki sem él önmagának!"*

Ebben a jelszóban mintha a nő hivatásának a megértése csendülne meg. Valami, ami modern is és ősi is, mint a lelkes kötelesség, valami örök és teljességgel betölthetetlen is, mint az emberszeretet. Valami, amit a magyar keresztyén nőtársadalomnak nemes kötelessége volna közelről megismernie, megértenie és magáévá tennie: az *igazi, a krisztusi feminizmus.*

Rab-prédikátor hattyúdala a 17. században

Irta: Haller Jenő

Mégyen az levelem Trigyeszti városba,
Az kinek falait sós tengerár mossa.
Mégyen az levelem hamar fecske-szárnyon,
Erős Sion Atyja bennünket megszánjon!

Vigyed az irásom, vigyed, fecském, messsze,
Az levegő-eget csőröd metszvén-messze.
Vigyed oda, vigyed az gályarabságba,
Hol is szolgatársam sinlik szolgaságba.

Sűvöm, szolgatársam, jó Berényi Zoltán,
Éh-farkasok népe engem is elfogván,
Börtön éjjelébe vette gyöngye testem,
Itt sorvad, libertást szomjan lesve-lesten.

Mártir-koszoru vár nyájam pásztorára,
Jaj-életem lészen hitvallásom ára.
Nékem is az szomjú tenger lesz koporsóm,
Bételik az gályán én köserü sorsom.

Fekete pöcséttel irom eztet néked,
Ha még be nem telék, jó felem, bús véged. —
Irám piros vérrel, mivel tentám nincsen,
Szegény magyarságot áldja meg az Isten!...

Szépség

Irta: Rédey Tivadar

Mindenkié a szépség,
Mint a forrásvíz, mint költő szive,
Erdei forrás: mély víz kútfeje,
Költői szív: mély érzés kútfeje —

Inylocsolója minden szomjazóknak.

Mindenkié a szépség,
Mindenkié, miként a nap az égen,
Mely tengerek tükrén égő hidat ver
S álmodni poshadt pocsolyán se átall,
Megaranyoz viskót s merész tetőket:

Minden fázóknak fölmelengetője.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET

Ady Endre: *A halottak éjén.* (Versek. Pallas kiadása.)

I.

Adyt elfogadni, befogadni és szeretni, vagy idegennek érezni, más versművészeti eszményekben hinni: irodalmi ízlés, világnézet és jóhiszemű kritika dolga. De Adyt meg nem érteni, őt *a maga nemében* nagy költőnek nem tartani: műveltséghiány dolga. Bizonyos, hogy Ady a nagy olvasótömegek között sohasem lesz népszerű, amint nem lehetett az Berzsenyi sem, sőt még Csokonai sem (mert a népies költeményeit és regényes sorsához fűződő anekdotákat nem tekinthetjük az ő legfőbb értékeinek). Ami filozófia, esztétikai emelkedettség, burkolt mélység, forradalmas nyelvművészet volt bennük, az sohase tudott leszivárogni a mélybe, sőt olyan nagy elméknél sem talált elismerésre, mint amilyen Kölcseyé volt. Pedig ők is mindketten ennek a „fajtának" a sorsát fájlalták, ezen keseregtek, ezt ostorozták. Berzsenyit formái és fenséges páthossza tették az akkori intelligens nemes magyarság poétájává, Csokonait pedig a mi népünktől idegen érzelmes filozófia, a Rousseau-s világpolgári álmodozás (ami az ő lelki életének igazi lényege volt mégis) vonta ki az akkori alsóbb műveltségű magyarság eszmeköréből.

Ady ellen két súlyos vádat emelt mindjárt első könyve megjelenése alkalmával a kritika: a magyartalanságot, meg az érthetetlenséget.

Utóbb kiderült, hogy mind a kettő igen viszonylagos fogalom. Csokonait senki sem nevezte magyartalannak, pedig mindig világpolgárságról ábrándozott s ő volt, aki leírta azokat a sorokat, amelyeket az évtizedes Ady-harc során még meg nem említett senki, pedig talán éppen ez a lelki-híd a Csokonai „magyartalanságától" az Ady „magyartalanságáig".

„Mihelyt az Isten az én születésemet a maga jótetszésével valósággá tette: mindjárt szívemre nyomta azt a stempelt, melyhez csak saeculumaként szokott nyúlni s ezt a karakterizáló mondást ejtette rá: Te szabad légy! Nem kell nekem a politikai szabadság, nincs is szükségem reá; egy perzsiai sophi, egy indostáni Nábob, egy európai respublika, vagy akármi ország és fejedelm igazgatása alatt is tudnék szabad lenni.

Nem kívánok egyebet, hanem hogy testemet ne bántsák, ne akadályozzanak annak szükséginek megelégítésében. Lelkem felül s kívül van sphaerájokon, az egyedül az enyém. Szükségem annyi van, amennyit bétölthetek: ha telik szaporítom, ha nincs módom benne, kevesbítem — s eh bien! Ha szeretnek, ha becsülnek, ha tisztelnek, meg nem vetem s cynikusként nem nézek rá ügyetlen; ha másként csinálnak velem, kivált a plebecula (már ez akár aranyos, akár szűrös), akkor Horatiussal: „mea virtute involvo et beatam pauperiem sine dolo quero".

Az egyéniségnek ez a nagy felbecsülése erősen rokon az Adyéval, akinek túltengő én-kultuszát is örökké a szemére vetették, legtöbbnyire azok, akik a múltnak sokkal kisebbértékű tekintélyeiből bálványt emeltek maguknak.

Kétségtelen, hogy Ady a Nyugat napraforgója. Az ő Mekkája Páris, az élvezetek, a szellemi és testi raffinéria világfővárosa. Ez az, ami a puritánabb eszményekhez szokott „zsíros, de egészséges múzsájú" magyar leleknek idegen. És méltán idegen.

Petőfi is rajongója volt a franciáknak, de nem a libertinizmus, hanem a libertas nemzetét szerette bennük, nem az érzékek Eldorádóját, hanem a forradalom, a politikai szabadság telhetetlenségének az országát szerette Franciaországban. Neki nem Beaudelaire meg Verlaine, hanem Beranger eszményei voltak a magához váltott francia ideáljai. Igy magyartalan Ady, de ez még csak féloldalú megítélés. Az ő költészete keresztül-kasúl át van szőve sokszor világos, sokszor tudatalatti politikai vágyakkal. Neki erős meggyőződése, hogy a kevés politikai szabadság, az évtizedes „reakciós, konzervativ, antiszociális, kultúrátlan, nepotikus, korrupt" magyar politika rontja a fajtáját. Igy találkozott ideológiája azoknak a pártoknak a programmjával, amelyeket „nemzetietleneknek" és „destruktivoknak" ismerünk a magyar politikai életben.

Ez politikai terület, ide a művészetnek annyi köze van, hogy Petőfi óta Ady az első nagy magyar poéta, akinek a költészet nemcsak szórakoztató játék, szellemi sport, kellető troubadoroskodás, hanem mélységes lelki élet, a legnagyobb emberi kérdésekhez való viszonya egy nagyon pallérozott egyéniségnek.

Ilyen ember feltűnése pedig, ha egyénileg bármilyen elfogadhatatlan volna is, de termékenyítő irodalmi hatásában semmiképen sem becsülhető le.

A kilencvenes évek nyafogó szerelmi, limonádészurpoézise és puffogóan frázisos hazafias alkalmi költészete után, legalább célkitűzésében, nagystilüségében Ady költészete volt a klasszikus költészetnek jogaiba való restituálása.

Ám Adynak formáiban is magyartalanságot vetnek a szemére. Igaz, szeszélyes, szokatlan formái, rímköltései vannak, de ezen fennakadni annyi, mint a haladást megtagadni egyszerre két művészettől. Mert ez már a zenének is igény-pörre adna alkalmat. A sorvégi ismétléseiért ki is figurázták Adyt, elfelejtvén, hogy ez épen a magyar népdal ősi formája s ugyanazon sor ismétlésében a szó- és gondolatazonosság mellett „hangulatkülönbség" van, ami pedig tulajdonképen burkolt gondolatritmus.

Nem, a kicsinyes tudákosság, vagy az esztétikai tu-

datlanság és röghöz kötöttségnek, a halott tekintélyek körül tapogóknak scrupulusait nem írhatjuk alá.

Emberi és hazafias ideálokban több helyütt szakadékok választanak el bennünket Adyéktól, de a mi művészi ujratörés benne, ott tiszteljük, szeretjük és helyeseljük a nagy szándékot még ott is, ahol a kivitelt bíráljuk, és kifogásoljuk.

Másik „főbenjáró vétke" volt Adynak az *érthetetlenség.*

Az egyszerű (sokszor nagyon elkoptatott) költői képeken nevelt magyar közönségnek, sőt kritikának merőben szokatlan volt az a sejtelmes, rapszodikus, merész szimbolizmus, amit Ady képekben s nyelvhasználatban is hozott.

A tudatlan közönség, a profanum vulgus" nem számít, ám közismerten okos és tudós esztétikus fejek is felütődtek ezekre a hangokra. Pedig legfőbb motivumuk a szokatlanság volt.

Annyira egyéni, annyira tömör, annyira új volt ez a hang, hogy külön esztétikai fejezetet kellett nyitni érte, vagy miatta a magyar irodalomtörténetben. Kétségtelen azonban, hogy akármilyen sok szépséget hozott s adott ez az új kifejezési mód: nem kerülhette el a nagy poéták ősi hibáját Ady sem: a modorosságot, a szélsőségek, a különös ismertető jelek, a rikító színek, a puffogásig túlkapott merészség, a saját maga kinövései utánzásának hibáját.

Igy történik meg, hogy Ady minden könyvének egy-egy bokrétára való klasszikusan tiszta, kifejező, értékes, szín- és gondolatdús versét aranka-módra körülfonja — fojtja — nyügözi egy sereg modoros, erőltetett, mesterkélten homályos, szeszélyesen merész, nyelvbicsaklító vers. Ady maga is adyskodik sok helyen.

Ez a legfőbb szempont, ahol az elfogulatlan kritikának is jussa van szólni, kifogást tenni és harcolni.

II.

Ady minden értéke s fogyatékossága benne van új könyvében, amelyről a fent elmondottak után röviden írhatunk.

A világháború súlyban nem hozott nagy termést a magyar versirodalomnak. *Nem nagyot mondunk hát,* ha Ady könyvét tartjuk a legsúlyosabb magyar háborús verskötetnek, hiszen mellette csak egy név jöhet számításba: Gyóni Gézáé.

De mennyivel mélyebb, emberibb, klasszikusabb a „világháború magyar harsonájánál" ez a sikoltóan emberi és mélységesen magyar könyv, amelynek nem az agyonemlegetett s az oszlásunkig kihasznált harcos magyar virtus szitásában, hanem a tragikus tehetetlenségben látja az igazi magyar sorsot. Ady ott, ahol igazán magyar, ott a vére szerint, mintegy predesztinációsan magyar, nem magyaros. De aki valaha azt tartotta róla, hogy a lelke idegen ritmusu és magyartalan: az olvassa el könyvéből a „Két kuruc beszélget", meg a „Krónikás ének 1918-ból" című verseit. A nyelv s a magyar gondolatritmus archaizálásában ilyen bravúrt magyar költő még nem csinált. A „Krónikás-ének" negyven sora egy rímre cseng, de benne cseng a világháború egész magyar és emberi tragikuma ebben a XVIII. századbeli stilusú magyar jeremiádában.

S van még a kötetnek tíz-tizenkét verse, amelyekről egy-olvasásra megérzi az ember, hogy ezek a születésük pillanatában klasszikussá lettek.

„A nagy tivornyán" címűnek apokaliptikus dübörgéséért párban vissza kell mennünk a Vörösmarty „Vén cigány"-áig; az „Emlékezés egy nyár-éjszakára" a legtisztább magyar misztikum hangján érzékelteti meg a mozgósítás hangulatát. „Ésaiás könyvének margójára" egész ciklust írt modern zsoltárokból Ady. Merész, de meglepően szép jelzőknek orgiája van ebben a könyvben; csudásan tömör, gazdag, csak ihletből született szókötések olyan bolondosan, komolytalan, csapnivalóan szeszélyes és bosszantó szóhasználatokkal vegyülnek, hogy az ember babérra és dorongra, csókra és vállonvágásra, kritikára és rostára gondol.

Ez Ady: egy elevenen klasszikussá nőtt magyar poéta, akit azonban Apelles csizmadiájának még az inasa is megkritizálhatna, olyan „gixereket" csinál a „poetica licentia" szeszélyeskedő tyrannuszi jussán.

Akik sem nem szeretjük, sem nem gyűlöljük, csak igaz mivoltában *értékeljük:* minden új ajándékát és minden magarontó túlzását szigorú rovásra vesszük.

S leszögezzük Ady költői működésének tragikumát, hogy azok sajátították ki őt irodalompolitikából, akik azt érdemlik meg csak irásaiból, amit mi a legnagyobb készséggel átengednénk nekik, az irásai másik fele árán.

(Szem.)

Uj szerzemények a Szépművészeti Múzeumban.

Alig múlt el ötnegyedév azóta, hogy a Szépművészeti Múzeum új igazgatója, *Petrovics* Elek, általános, de ezúttal végre kellemes meglepetés között bemutatta rövid működésének eredményeit a gyűjtés terén, s már a második sorozat kiállításának kerítette sorát. Az anyag összeszedésében nyilatkozó rendkívüli ügyessége, amelyet akkor minden oldalról elismeréssel üdvözöltek, azóta sem hagyta el az új igazgatót, sőt ha a gyűjtés nehézségeinek növekedésére gondolunk a közbenső idő alatt, valósággal boszorkányosnak kell tartanunk. Az új anyag nagy része most is, mint az első esetben, ajándék s bizonyára nem véletlen és nem független az igazgató személyiségétől és szereplésétől, hogy a magyar műgyűjtőknek épen az ő régime-je idején jött meg az ajándékozó kedvük, hozzá még ilyen rendkívüli mértékben. Az anyag, bár természetszerűleg nem éri el az elsőnek értékét, amelyen a legnagyobb franciák, Delacroix, Manet, Cézanne szerepeltek, mind történeti, mind művészeti szempontból igen becses s nagy lépésel viszi előre az igazgatónak az első kiállítás alkalmával jelzett programmját: a magyar műtörténeti rész mind teljesebb kiépítését. Kitünő arcképekkel van jelen Barabás Miklós, Weber Henrik, Munkácsy Mihály, Deák-Ebner Lajos, kevésbbé ismert oldaláról mutatkozik meg Mészöly Géza, az ismertnél erőteljesebbnek Paál László, s az újabbak közül Szinyei-Merse, Hollósy, Ferenczy Károly, Rippl-Rónai és mások szerepelnek a modern művészet történetében időt jelző műveikkel. A régi művészet emlékei közül különösen kiemelkedik Colijn de Coter „Kesergő Magdolná"-ja, a Geertgen Tot Sint Jans irányához tartozó „Krisztus sírbatétele" és a XV. század közepéről való flamand alabástrom-szobrocska, „Madonna a gyermekkel", amelyek párjukat ritkító kincsei múzeumunknak; a végül említett alabástromszobrocska pedig mind rendkívüli ritkaságánál, mind szépségénél fogva valósággal unikum. *Eö.*

A halál mysteriuma. (Irta: dr. Makkai Sándor. A Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség kiadása, Budapest 1918. Ára 4 K.)

Makkai rendkívül finom intuicióval talált rá a háborús

idők megszámlálhatatlan aktuális kérdése között, amelyeknek irodalma özönnel árasztott el bennünket, a legaktuálisabbra: a halál nagy problémájára. Vannak idők, amikor bizonyos régi gondolatok új súlyt kapnak s még a közhelyek is megtelnek tartalommal: ilyenkor új fölfedezésként hat az, ami máskor banalitás volna. Az esztéta vonakodnék elmondásuktól, de az etikus, amint megértette az idők követelményét, kötelességének érzi a feladat vállalását: ő gyógyítani, nevelni, felemelni hivatott s nem válogat finyásan az eszközei között, hogy melyik régi, melyik új. Irói hivatottságának első fokmérője nem az, hogy *hogyan* beszél, hanem hogy megérzi, *miről* kell, és etikussá az teszi, hogy vállalja a banalitás veszedelmének árán is. Hősnek kell lennie. És amint vállalta, kiderül, hogy a régi megújult lelkében és a közhely és a banalitás a szenzáció erejével hat szájából. Nagy művészek jellemzője, hogy a legközönségesebb, legtöbbet látott dolgokat úgy tudják leírni, hogy sohasem látottnak, újnak mutatkoznak. Igy az igazi etikus a lélek dolgaiban. S míg az első pillanatban csak az látszott fontosnak, hogy *miről* beszél, egyszerre fontossá válik a *hogyan* is. Nem esztétikai, hanem etikai értelemben. Mert etikai és nem esztétikai kategória az az, úgy mondhatni, drámaiság, amelynek ritmusában és emelkedő vonalán sorakoznak Makkai gondolatai: külön-külön nem újak, de így, ahogy egymásból szükségkép következnek, ahogy a léleknek szükségkép el kell jutnia egyiktől a másikhoz, újak, meglepők, mert újra felfedezettek. Az van itt leírva, miként jut el a lélek a legelemibb reflexióktól az evangélium legnagyobb igazságáig, s ez az út örökké új, amíg csak van ember, aki járja és mindenkinek örökké újra csakugyan fel kell fedeznie. A halál tényének szempontjából nézi ezt az utat Makkai, a most különösen aktuálissá vált tény szempontjából az örökkévalót. S ezért sokaknak lelke előtt meg fogja nyitni ezt az utat: mert ma számtalanon a halál tényén keresztül nézik a világot és az életet. Makkai odamegy hozzájuk, az ő álláspontjukra helyezkedik és a halál tényéből kitárja előttük az igazi életet és világot. Több ez a könyv jó könyvnél: nagy jócselekedet. És nincs ma ember, akinek erre szüksége ne volna. *Eöry.*

Orr Sándor: *Életemlékek.* (Versek.) Nagy baja sokszor a recensornak, hogy a kritika nem olyan pozitiv tudomány, mint mondjuk: a növénytan. Csak elővenné az ember a „növényhatározót", nagyítóüveg alá tenné a megvizsgálni valót s egyszerűen ráolvasná, hogy ide, meg ide tartozik. Ez persze: irodalmi daraboknál nem jut eszünkbe, de az ilyen kis stereotyp-verseskönyvek elfeledtetik velünk, hogy az irodalom még keresztezés útján is, de folyton új, meg új, színre, illatra, szerkezetre egyaránt friss virágokat termel, míg ezek a klimához tartozó virágok úgy nyílnak egyre, mint a saláta-boglárka tavasszal. Az ilyen virágok bizony csak egyedek, nem pedig egyéniségek. Egy rápillantás és: „hiszen a múlt tavasszal is ugyanezt láttuk". Amint Orr Sándor „életemlékei" is obligát életemlékei minden vele egyidős, kiforratlan poétának. Nem hoz semmi újat sem egyéniségben, sem színezésben, sem gondolatban, de ezt elég kedvesen cselekszi. Legjellegzetesebb szokása: hogy elkoptatott rímek kedvéért ír meg sorokat és gondolatokat. Ugy tesz, mint az énekes, aki a felsőbb hangokat nem birja: transzponál. Sokszor egész oktávval. — Biró Mihálynak, a megmásíthatatlan plakátrajzolónak címlapja stílusosan jellemzi a kötetkét. Szenvedő arcú fiatal ember sárga virágokat (életemlékeket) tépeget a réten. A virágok mind egyfajták. Már van belőlük egy csokorra való.

Lambrechte: *Világháború és új élet.* Átdolgozta *Geőcze Sarolta.* A *Magyar Gazdaszövetség* kiadásában most jelent meg a híres belga szociológus munkája, melyben a világháború igazi okait tárja fel — azt nem a diplomáciai bonyodalmakban látja, hanem a közkeletű felszines felfogástól eltérőleg a mélyebben rejlő, a *merkantilizmus- és indusztrializmus-okozta gazdasági összeütközésekben,* melyeknek — mint a tisztánlátók évekkel előre megjósolták — *feltétlenül világrengető válságok felé kell ragadniok a nemzeteket.* A szociális tények éles megfigyelésével mutatja ki a mai civilizált társadalomban az *élvezethajhászás,* a *kapzsiság* és *gőg* veszedelmes pusztításait, azok részét az *egykerendszer* elterjedésében, a *városbaözönlésben* s a *gazdasági egyensúly* megbomlásában az *indusztrializálódásban* s a *tőkekoncentrációban* rejlő veszedelmet. Ép jókor, mikor a háborús konjunktúra kihasználása napirenden van s az egyéni nyereségvágy a nemzet egész életét megmételyezte. Ezzel szemben az igazi béke s az új élet feltételeit az erkölcsi alapok megújulásától, a családi élet megtisztulásától, s a gazdasági életnek egészségesebb irányba terelésétől — az uzsora, az élősdiség s a pénzkoncentráció megfékezésétől s a „vissza a falúba!" elv érvényesülésétől várja; reá mutat e részben a családfők, a kormányzók s a sajtó roppant erkölcsi felelősségére. — Ára 6 K. Kapható a Pátriánál, Budapest, IX., Köztelek.

A „Magyarság" olvasói gyönyörű bizonyságot tettek szeretetükről, ragaszkodásukról és megértésükről.

Múltkori felhívásunkra annyian és olyan gyorsan küldték meg az előfizetési díj ez évi különbözetét és olyan lelkes sorok és biztatások kíséretében csatlakoztak „Fentartó Testületünkhöz", hogy ezen a helyen is, újból hálás köszönetet kell mondanunk nekik.

De egyéb mondanivalónk is van! Ha olvasóink megértő szeretetének számtalan kézzelfogható bizonysága nem tudott volna bennünket meggyőzni, — **a legutóbbi napok rohanó eseményei** meggyőztek bennüket arról, **hogy a „Magyarság"-ra szüksége van nemzetünknek, hogy a „Magyarság"-ra ezután még nagyobb, még fontosabb hivatás vár,** hogy nekünk, a szerkesztőségnek, az eddigi hazaszeretettel, megfontoltsággal, lelkesedéssel és kitartással kell dolgoznunk továbbra is, hogy hivatásának mindenféleképen megfeleljen a „Magyarság".

E komoly napokban ünnepélyes fogadást teszünk arra, **hogy célunktól el nem állunk, függetlenségünket fel nem adjuk, bizalmunkat megtörni nem engedjük.**

Felszólítjuk olvasóinkat: fogjanak velünk kezet; forrjunk egybe szent céljaink megvalósításában, ismerjük fel kötelességeinket, s ne legyen nagy semmi áldozat sem, amibe teljesítésük kerül.

Isten óvja, tartsa meg magyar nemzetünket e vészteljes időkben!

Isten adjon erőt és ösztönzést minden magyar embernek hazafias kötelessége teljesítésére.

A „MAGYARSÁG" szerkesztősége.

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Megyercsy Béla.
Kiadó: I. K. E. Szövetsége.

FOLYÓIRAT
23 24. 1–156.

SZERKESZTŐI UZENETEK

Többeknek. Nagyon köszönjük, hogy a régi és a felemelt előfizetési díj közötti különbözetet — hat koronát — megméltóztattak küldeni. Az is igen jól esett, hogy már 1919-re is szívesek voltak tizenhat koronát küldeni. Csakhogy — 1919-ben semmiképen sem indulhatunk meg ezzel az előfizetési díjjal. Legalább húsz-huszonkét koronában kell majd ezt megállapítanunk, aszerint, amint a papír és nyomdai árak alakulni fognak a legközelebbi jövendőben.

Érdeklődő II. Nem! Nem vesszük rossz néven, sőt természetesnek találjuk, ha Csók István nagyjelentőségű „Emlékei" sorsa után érdeklődik. Közöljük Önnel, hogy az „Emlékek" ebben az évfolyamban nem fejeződnek be, hanem át fognak nyúlni a jövő évi évfolyamunkba is és pedig nemcsak azért, hogy — miként eddig — egyik legfőbb vonzóereje legyenek a „Magyarságnak", hanem azért is, mert a művészettörténelemnek két illusztris, magyar representánsa egyenesen felkért bennünket arra, hogy pusztán technikai okokból ne korlátozzuk a művészettörténelmi fontosságú „Emlékek" terjedelmét.

Fenntartó testület. Azt kérdi, van-e sok „jó magyar"? Van. De még nincs annyi, hogy Önnek is ne kellene „jól átérzett kötelességéből kifolyólag" minél több tagtársat verbuválnia maga mellé.

O. Zsófia, Budapest. Szíves és lelkes sorait nagyon köszönjük. Örülünk, hogy a „Magyarsággal" szemben nem ismer áldozatot, hanem csak kötelességet.

R. Á. Örömmel elfogadjuk csatlakozását a „Magyarság" gárdájához. Ez a gárda napról-napra növekszik a magyar, művelt középosztály legértékesebb tagjaival.

Olvasóinkhoz. Megjelenésünket a járvány nagyon késleltette. Szíves elnézést kérünk.

A „MAGYARSÁG" FENNTARTÓ TESTŰLETE
FELHIVÁS CSATLAKOZÁSRA

A „Magyarság" szerkesztősége, hogy a folyóirat fenntmaradását, fejlődését biztosítsa, — hogy később képes, heti, családi lappá való átalakulását előkészíthesse; és végül, hogy megvethesse egy, a háború után megalakuló, „Magyarság-részvénytársaság" alapjait, megszervezi a **„Magyarság fenntartó testületét".**

A **„Magyarság fenntartó testülete"** nem alapszabályszerűleg megalakult társaság lesz, hanem a „Magyarság" barátainak egyszerű tömörülése. Azoknak a jó magyaroknak társulása, akik szeretik a „Magyarság"-ot, egyetértenek céljaival és szellemével és akik fenntartásának, fejlesztésének és terjesztésének költségeihez anyagilag is hozzájárulnak.

A **„Magyarság fenntartó testületé"**-hez való csatlakozásnak fenntemlített erkölcsi feltételein kívül, tehát anyagi feltétele is van. **Nem tagsági díj és nem adomány formájában.**

Aki a **„Magyarság fenntartó testületé"**-be belép, az a szerkesztőségnek egy bizonyos összeget rendelkezésére bocsát azzal, hogy ez az összeg azonnal felhasználható a „Magyarság" fenntartására és terjesztésére, de mégis azzal a reménységgel, hogy az a pénz nem pusztán adomány, mert hiszen, esetleg ha a „Magyarság" szépen elterjed, vissza is térül, és egyrésze lehet a majdan megalakuló részvénytársaság egy vagy több részvénye árának.

A **„Magyarság fenntartó testületé"**-be 50 (ötven) korona befizetése után léphetnek be azok, akik hajlandók áldozatot hozni azért a szent ügyért, amelyért a „Magyarság" küzd. Az, aki teheti, nagyobb összeggel is csatlakozhatik a testülethez, 100, 150, 250, 1000 stb. koronával.

A **„Magyarság fenntartó testületé"**-nek tagjai bármikor betekinthetnek a „Magyarság" üzleti könyveibe s ellenőrizhetik, hogy altruista módon felajánlott pénzük mily célokra fordíttatik. Többször összejönnek bizalmas, baráti megbeszélésekre s a lap terjesztéséről, tartalmi és anyagi fejlesztéséről tanácskoznak. Propagálják a lapot, résztvesznek a „Magyarság" irodalmi estéinek rendezésében, adományokat, előfizetőket gyüjtenek, segítik növelni az olvasók és munkatársak gárdáját.

A „Magyarság" minden barátjának azzal a hazafias és szeretetteljes felszólítással küldjük meg e felhívásunkat, hogy lépjen be a **„Magyarság fenntartó testületé"**-be, gyüjtsön belépő tagokat s úgy a saját, mint az általa gyüjtött tagok járulékát postautalványon küldje el a „Magyarság" szerkesztőjének: Megyercsy Bélának címére: Budapest, VIII., Főherceg Sándor-utca 28.

A „MAGYARSÁG" előfizetési dija 10 kor.-ról
16 koronára
emelkedett visszamenőleg is. * Sziveskedjék a 6 korona különbözetet postautalványon megküldeni.

NAGY MIHÁLY

drogeriája Budapest, V., Váczi-ut 4.
Telefonszám 160—95 / Nyugoti pályaudvarral szembe

Ruhafesték minden szinben kapható. / Szappanok, illatszerek, kötszerek és háztartási cikkek nagy raktára

A halál mysteriuma

Irta: Dr. Makkai Sándor

Ára: 4 korona

Rendkivül aktuális olvasmány!

Megrendelhető a „MAGYARSÁG" kiadóhivatalában, Megyercsy Béla cimén.

A művelt közönség számára

A mi vallásunk

Irták:
Dr. Kecskeméthy István, dr. Bartók György, dr. Révész Imre, Nagy Károly és dr. Ravasz László

I. kötet

Az első kötet ára: 15 korona
Portó: 1 korona

Az I. kötet tartalma: Az ótestamentomi vallás. — Az uj szövetség vallása. — Vallásunk a történelemben.

A művelt magyar kálvinisták várva-várt könyve

Megrendelhető: a „MAGYARSÁG" kiadóhivatalában Megyercsy Béla cimén.

A művelt protestáns közönség és egyetemi ifjúság havi szemléje az

"AKARAT".

Szerkesztő: ifj. VICTOR JÁNOS.
Fömunkatárs: DEME LÁSZLÓ

Előfizetési díja egy egész évre diákoknak 4 K, másoknak 6 K.

Megrendelhető a „Magyarság" kiadóhivatala utján a B. R. K. I. E. iratterjesztésében, Megyercsy Béla cimén

A magyar protestáns **középiskolások** lapja

"AZ ERŐ"

Főszerkesztő: **Ravasz Árpád.**
Felelős szerkesztő: **Deme László.**
Megjelenik az iskolai év alatt minden hó közepén.
Előfizetési dij egy egész évre 6 korona.

Megrendelhető a „MAGYARSÁG" kiadóhivatala utján a B. R. K. I. E. iratterjesztésében Megyercsy Béla cimén.

HIRDETÉSEKET FELVESZ az „MAGYARSÁG" KIADÓHIVATALA Budapest, VIII., Főherceg Sándor-u. 23

Nyomatott Biró Miklós könyvnyomdai műintézetében Budapest, IX., Ráday-utca 26 [illegible] sarok). Telefon: József [illegible]

Egyetemi Könyvtár Szeged